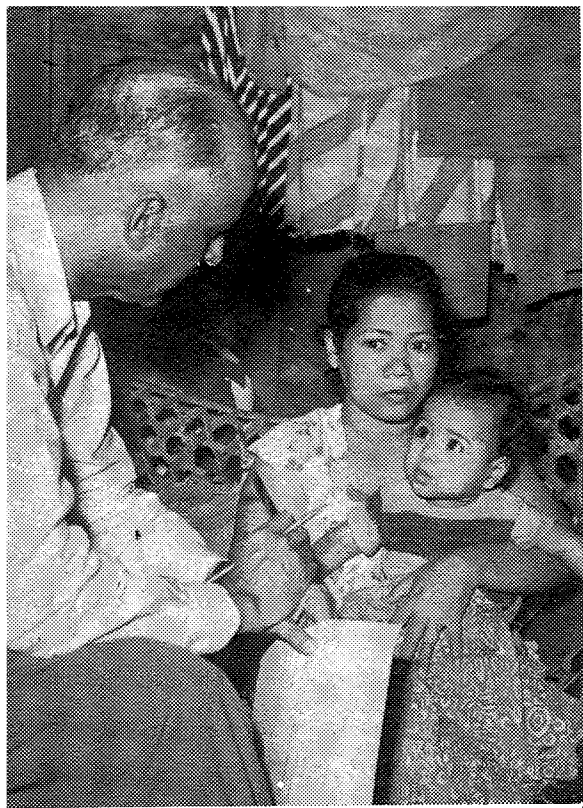

U zult dit een ontroering-wekkende plaat vinden en in zekere zin hebt u gelijk: een westerse dokter licht een Philippijnse moeder voor over de wijze, waarop zij ziekten kan voorkomen. Het gezicht van de vrouw toont, dat de oosterling dikwijls nog wantrouwend staat tegenover westerse kennis. Maar het kindje kijkt de dokter vol vertrouwen aan. Een ontroerende plaat dus, die echter ons inziens ook iets symboliseert dat minder prettig aandoet: het zich boven het Oosten uitstekend wanende Westen, dat het zijn plicht acht de in wetenschappelijk en technisch-ekonomisch opzicht achtergebleven gebieden te verheffen. Maar in de geest van „noblesse oblige”. De westerse dokter zit „hoog”, de oosterse vrouw „laag”. Toegegeven, dit is wellicht een te subjektieve verklaring van deze plaat. En de dokter op de foto — hij vertegenwoordigt de Wereld-Gezondheids-Organisatie — zal vrijwel zeker dit „verwijt” niet mogen treffen. Maar de houding van een groot deel van het Westen ten opzichte van de laagontwikkelde gebieden roept dikwijls dergelijke gedachten op. Het is daarom goed, dat het rapport „Laagontwikkelde gebieden”, uitgegeven door het Humanistisch Verbond, duidelijk uitspreekt, dat „door koloniale overheersing een diep geworteld wantrouwen is gegroeid tegen de bedoeling van het Westen. De wijze, waarop de technische hulp thans wederom wordt ondergeschikt gemaakt aan de politieke en economische belangen van de meer ontwikkelde landen, draagt er toe bij dat dit wantrouwen eerder groeit dan afneemt”. En in zijn konklusies komt het rapport tot de zeer realistische stelling, dat „het besef van de lotsverbondenheid der gehele mensheid er toe kan leiden dat men in de meer ontwikkelde landen de hulp aan de laagontwikkelde gebieden niet alleen als een etische plicht gaat zien, maar ook als een eis van zelfbehoud. Hiermede krijgt de hulp noodzakelijkerwijs het karakter van samenwerking tussen alle betrokken volkeren”. Dit zou gesymboliseerd worden in de westerse dokter, die naast de oosterse vrouw gaat zitten. Het is ook onze plicht, deze samenwerking te bevorderen.

MENS

en Wereld

Onze verhouding tot minder ontwikkelde gebieden

Als we van minder ontwikkelde of achtergebleven gebieden spreken, is het dienstig zich rekenschap te geven van wat we onder de term verstaan. Bij wie achtergebleven en in welk opzicht?

De discussies over deze materie gaan, gewoonlijk stilzwijgend, uit van de gedachte, dat bedoelde landen zijn achtergebleven bij die van West-Europa en Noord-Amerika, en wel ten opzichte van de economische ontwikkeling. Zuid-Italië kan men er ook bij indelen en nog geen halve eeuw geleden zou men Rusland zonder bezwaar ook bij de achterblijvers hebben kunnen rekenen. Maar de vorderingen zijn daar de laatste kwart eeuw zo snel geweest, dat de U.S.S.R. thans reeds optreedt als helper van de minder ontwikkelde gebieden en als zodanig tot zekere hoogte konkurreert met wat we de „westerse” staten plegen te noemen. Als we deze westerse staten dan met de U.S.S.R. (en Japan) tot de hardlopers rekenen, blijkt, dat toch nog de grote meerderheid van de wereldbevolking tot de achterblijvers behoort. De aantallen zullen ongeveer op 1000 miljoen en 1700 miljoen kunnen worden gesteld.

Het is duidelijk, dat de economische toestand afhankelijk is van verschillende factoren, en wel in de eerste plaats van de mate, waarin de wetenschap gevorderd is. Want de enorme toeneming van de westerse produktie is zo goed als uitsluitend aan de ontwikkeling van de wis- en natuurkundige wetenschappen te danken. Alle volken, die hieraan geen deel hebben, zijn ook achtergebleven op economisch gebied. Nu is het zeker niet zo, dat ze daarvoor nog geheel op aartsvaderlijke wijze leven. De westerlingen immers zijn sedert de vijftiende eeuw, toen de grote ontdekkingen begonnen, overal in hun landen doorgedrongen, hetzij ze deze onder hun gezag brachten, hetzij ze er zich als handelaars of ondernemers in landbouw, mijnbouw en nijverheid vestigden.

Noodzakelijkerwijs brachten zij hun produktie-metoden mee naar het vreemde land. Zo ontstonden er prachtige suiker-, tabak- en teeplantages in Indonesië en India temidden van akkers, die door de inheemse bevolking op ouderwetse wijze werden bewerkt. Sedert de negentiende eeuw kwamen grote irrigatiewerken zowel de inheemsen als de vreemde ondernemers ten goede. Een aantal moderne fabrieken verrees in een omgeving, waar het ouderwetse handwerk in zwang bleef, al kon dit zich nauwelijks handhaven tegen de westerse fabriekswaren. Dit proces bleef niet beperkt tot de koloniën. Ook in landen als China, Iran en Arabië werkte het door. In het oerwoud, in

Dit dubbele nummer van „Mens en Wereld” is voor het grootste deel gewijd aan de problemen van de „laagontwikkelde gebieden”, naar aanleiding van het rapport dat het Humanistisch Verbond daarover liet verschijnen. Op zaterdag 10 november zal „M. en W.” niet uitkomen.

steppen en woestijnen verzezen de boortorens om de fel begeerde petroleum op te pompen, en de mannen, die hun leven hadden doorgebracht als primitieve landbouwers of als trekkende veetelers en veerovers, werden als arbeiders aangetrokken op de olievelden. Anderen werkten in fabrieken of op grote landbouwbedrijven.

Als arbeiders, hoogstens als opzichters, want voor de leidinggevende functies ontbrak hun de nodige ontwikkeling. Op deze regel is slechts één duidelijke uitzondering: Japan. Toen de Amerikanen de Japanse deur, die eeuwenlang voor vreemdelingen gesloten was geweest, hadden opengebroken, begrepen de Japanners al spoedig, dat het enige middel om bewaard te blijven voor koloniale overheersing hierin bestond, dat de westerse wetenschap en de erop rustende techniek in snel tempo werden overgenomen. Hiernaar hebben ze doelbewust gestreefd en ze zijn geslaagd. Dat er toch veel armoede heerst, is het gevolg van de sterk toegenomen bevolking, welke toeneming trouwens door de regering uit imperialistische motieven is aangemoedigd. In elk geval behoort Japan niet tot de achtergebleven gebieden.

Tot zekere hoogte heeft ook India vorderingen gemaakt. Rijke Hindoes en Parsis hebben een grote katoenindustrie opgebouwd en ook de metaalnijverheid is een eindweegs gevorderd. In deze bedrijfstakken kan men het vrijwel zonder westerse technici stellen. Maar de uiterst dichte plattelandsbevolking is bijna geheel buiten het ontwikkelingsproces gebleven. Wel is de sedert vele eeuwen bestaande bevoeling door Britse technici met moderne irrigatiewerken uitgebreid, maar een groot deel van de boeren valt nog buiten dit areaal en werkt met achterlijke methoden, zodat de landelijke bevolking, mede door droogte en overstromingen, herhaaldelijk het slachtoffer wordt van hongersnood. Een enorme arbeid van tientallen jaren zal nodig zijn voor de werken ter uitbreiding der irrigatie en ter voorkoming van overstromingen.

(Zie verder pag. 2) →

Vervolg: „Onze verhouding tot minder ontwikkelde gebieden”

Het zijn niet enkel de bovengenoemde wetenschappen, die de welvaart der volken beïnvloeden. Onder wel-varen behoort ook de gezondheid, wat ook blijkt uit de buiten gebruik rakende vraag: hoe vaart u? De ontwikkeling van de medische wetenschap heeft in het westen minstens evenveel tot het levensgeluk bijgedragen als de betere voeding, kleding en woning. In dit opzicht is de achterstand in de andere landen enorm. Weliswaar hebben er zich Europese artsen gevestigd en hebben ook inheemsen aan Europese en Amerikaanse universiteiten medicijnen gestudeerd. Maar in verhouding tot de moderne landen is het aantal artsen zeer gering. Zo heeft Indonesië er één op 50.000 à 60.000 bewoners (Java wijst uiteraard een grotere dichtheid aan dan b.v. Borneo), China één op 10.000, India één op 7000, Japan één op 1000. In het laatstgenoemde land zijn er dus al artsen te veel. In de andere landen lijden vele mensen aan ziekten, die door medische hulp genezen kunnen worden, de sterfte is groot, de gemiddelde leeftijd laag. Het bevolkingsaantal zou achteruit gaan of stabiel zijn, als het geboortecijfer niet zo hoog lag.

Toch neemt dit aantal overal toe, waar medische hulp en hygiënische maatregelen reeds enige vorderingen gemaakt hebben. En daarmee treedt een nieuw gevaar op: een bevolkingsgroei, sterker dan de groei der bestaansmiddelen. Alleen in India moeten elk jaar vijf miljoen meer menselijke wezens gevoed worden dan het vorige. Vijf miljoen, bijna de helft van het Nederlandse bevolkingsaantal, komt er elk jaar bij! Wie is in staat, zelfs in een groot land als India, per jaar de voedselproductie met die voor vijf miljoen monden te vermeerderen en bovendien die voor de anderen op te voeren? In andere achtergebleven gebieden is de toestand navenant. De opstandige Mau-Mau-beweging in Kenya is voor een groot deel het gevolg van de sterke bevolkingsaanwas, waardoor een nijpend landgebrek is ontstaan. Het is wel een merkwaardige speling van het lot, dat daar duizenden mensen in de strijd gedood zijn, doordat de betere medische zorg zoveel mensenlevens wist te behouden.

Het evenwicht tussen de grootte van de bevolking en die van de voedselproductie is in tal van landen verbroken. Dit laatste geldt in zeker opzicht ook voor vele Westeuropese staten, waar met name grote massa's graan en vetten moeten worden ingevoerd. Maar zolang er elders afzetmogelijkheden zijn voor de voortbrengselen der industrie, worden de deviezen gewonnen voor de aankoop van levensmiddelen in landen met een overschot hiervan.

Men hoort soms de mening verkondigen, dat de remedie voor de achtergebleven gebieden eveneens ligt in de ontwikkeling van hun industrie. Dit is slechts dan juist, indien de mogelijkheid bestaat een deel dezer industrieproducten buiten de grenzen aan de man te brengen. Want industriële opbouw brengt geen korrel voedsel meer in het land, als de voortbrengselen ervan niet voor voedingsmiddelen uit het buitenland geruild kunnen worden. Dit is in het algemeen alleen mogelijk, wanneer de industriële techniek op een hoog peil wordt gebracht, welk peil weer afhankelijk is van het onderwijs. En dit kan nu eenmaal pas vorderingen maken, wanneer onderwijzers en (hoog) leraren een goede opleiding hebben genoten. Een proces van lange adem.

En toch – de tijd dringt. Ik weet niet, of humane gevoelens, die het deel kunnen zijn van mensen van velerlei levensbeschouwing voldoende sterk zullen werken om de nodige hulp op te brengen voor het deel van de mensheid, dat een kommervol bestaan leidt. Medegevoel is gewoonlijk omgekeerd evenredig met de afstand van de lijdende groep. Het eigenbelang

van de westerse volken zal misschien een meer stimulerende faktor blijken. Begeerte naar de betrekkelijke weelde van het Westen heeft de oosterse volken aangeraakt. Zij willen delen in de welvaart, en in hun onmacht om deze snel te verwerven, wijten zij hun toestand aan het Westen. Gedeeltelijk ten rechte, omdat er vooral in het verleden veel uitbuiting heeft plaats gehad, gedeeltelijk ten onrechte. Want ook inheemse machthebbers was de exploitatie van de armoede niet vreemd, en als de westerse veroveraars en zakenlieden niet in Afrika en Azië waren doorgedrongen, zou de techniek van de inheemse bevolking minder, zeker niet verder gevorderd zijn dan tans. De man of vrouw met het spinnewiel, welks wederinvoering Gandhi zo ijverig propageerde, levert een fractie van de produktie van een werkkraan in de katoenspinnerijen van Bombay en Ahmedabad.

Maar de mate van rechtvaardigheid van grieven doet aan de hevigheid ervan weinig toe of af. En zo bestaat in alle oosterse landen een wrok tegen het Westen, welke in bepaalde omstandigheden tot uitbarstingen kan voeren, vooral als die wrok gevoed wordt door politieke leiders. Het moge waar zijn, dat sommigen van dezen meer hun eigen carrière dan het volksbelang op het oog hebben (in westerse landen ook geen totaal onbekend verschijnsel), hun dit te verwijten maakt de toestand niet minder gevaarlijk. Om de vrede te bewaren, bij welke alle volken der aarde belang hebben, is het nodig, de voedingsbodan aan de wrok te ontnemen, wat alleen kan geschieden door de economische toestanden in de achtergebleven gebieden te verbeteren.

Hulpakties bij hongersnoden en overstromingen, die sommige mensen tot grote hulpvaardigheid bewegen, zijn noodzakelijk en nuttig, maar ze heffen de oorzaken van de armoede niet op. Er moet een titanenarbeid worden verricht op technisch gebied en de leiding hiervan kan, evenals de benodigde kapitalen, alleen worden geleverd door de gevorderde landen, al zullen de betrokkenen ook zoveel moeten bijspijkeren als mogelijk is. Dit eist grote offers, maar het doel is die offers waard; oosterse en westerse volken zullen er beide van profiteren.

Maar zijn de laatste in staat de miljarden op te brengen, die de eerstkomende jaren moeten worden geïnvesteerd? Ongetwijfeld zijn ze dat, het komt meer aan op de wil tot, dan op de mogelijkheid van de prestatie. Wie ziet, dat de Britten in enkele weken honderden miljoenen uitgeven voor militaire voorbereidingen, die de (ongetwijfeld brutaal optredende) Nasser zouden moeten intimideren, maar het niet doen; wie bedenkt, dat het kleine Nederland zich kan veroorloven anderhalf miljard per jaar uit te geven voor leger en vloot, zal niet geloven, dat

de gevorderde volken buiten staat zijn ettelijke miljarden op te brengen voor de verheffing van het in armoede levende deel der mensheid.

Beschamend mag het heten, dat, wat er in dit opzicht geschiedt, voornamelijk wordt gedaan om politieke invloed te winnen in concurrentie met de tegenpartij in de wedloop tussen de beide wereldmachten. Konkurrentie in vrijgevigheid, maar toch onvoldoende en steeds met de bijgedachte van overvleugeling der andere macht, waardoor elke hulp een onaangename bijsmaak voor de begunstigde krijgt.

Het wachten is op staatslieden met genoeg visie en overtuigingskracht om de mensen uit het moeras te helpen. De impotentie van de huidige staatslieden doet de wereld verlangend uitzien naar werkelijke leiders. Het denken op sociaal, politiek en religieus gebied is, ook onder de intellectuelen, ver achtergebleven bij dat op het gebied van de wis- en natuurkunde en van de techniek. Het is nog volkomen waar, wat Louis Weber reeds meer dan veertig jaar geleden schreef:

„Men moet wel worden getroffen door het contrast tussen het merkwaardige schouwspel van de materiële beschaving in de westerse samenleving met de achterlijkheid van de geesten in de moraal, de religie en de politiek, tussen de technische intelligentie, waarvan wij onze industrie en andere materiële vorderingen danken, met de gemiddelde filosofie van de beschaafde mens... Men zou zeggen, dat, als de mens over zijn natuur en zijn toestand nadenkt, hij dit doet met de hersens van een vorige eeuw en dat, terwijl hij het technische verstand van een volwassene heeft, hij niettemin filosofeert als een kind.”)*

Filosofie is hier bedoeld in de ruimste zin, ook het politiseren valt eronder. Als Weber gelijk heeft – en het zal moeilijk zijn het tegendeel aannemelijk te maken – dan is de verwachting, dat er mensen naar voren zullen komen, in staat de achterlijke geesten wakker te schudden, wellicht ongegrond. Dan zullen we nog heel wat politiek gestuntel, gerechtvaardigd met holle leuzen, moeten aanschouwen. Maar nog eens... de tijd dringt. Zomin als er binnenlandse vrede kan heersen, wanneer een deel van een volk in weelde baadt en een ander deel gebrek lijdt, zomin is de internationale vrede verzekerd, als het ene volk een hoge welstand geniet en het andere op de rand van de honger leeft. Het is de taak van degenen, die dit inzien, alles te doen wat in hun vermogen ligt om dit inzicht te verbreiden en hun medemensen te overtuigen, dat zij offers moeten brengen, zowel uit humanitaire overwegingen als uit die van welbegrepen eigenbelang.

J. J. FAHRENFORT

*) *Le Rhythme du Progrès, Etude sociologique, 1913. blz. XII/XIII.*

Vuur kan worden beheerst met water en de gloed der zon
met een zonnescherm
Een ezel en een rund met stokken, en een olifant met een
scherpe haak
Voor ziekten heeft men medicijn, voor vergif toverspreuken,
voor ieder kwaad
Is een kruid wel gewassen, zeggen de geleerden – slechts voor
domheid nog niet.

BARTRHARI: „SPREUKEN”

Uit Nitisaka (zevende eeuw na Kristus). Door Mimi de Zwart
uit het Sanskriet vertaald.

STELLINGEN

rapport „Laagontwikkelde gebieden”

1. Het vraagstuk der laagontwikkelde gebieden is een vraagstuk van menselijke relaties, de stimulans tot verbetering van deze relaties kan mede uit de meer ontwikkelde landen komen;
2. Het Humanistische Verbond kan in Nederland en door zijn internationale betrekkingen, ook daarbuiten er toe bijdragen dat deze stimulans in de meer ontwikkelde landen ontstaat;
3. De verbetering in de relaties tussen de volkeren van de meer ontwikkelde en laagontwikkelde gebieden zal moeten voortkomen uit een herwaardering van de eigen aard van de bevolkingen van de laatstgenoemden;
4. Het besef van de lotsgemeenschap der gehele mensheid kan er toe leiden dat men in de meer ontwikkelde landen de hulp aan de laagontwikkelde gebieden niet alleen als een etische plicht gaat zien, maar ook als een eis van zelfbehoud. Hiermede krijgt de hulp noodzakelijkerwijs het karakter van samenwerking tussen alle betrokken volkeren;
5. De samenwerking moet er op gericht zijn de ontwikkeling van het menselijk bestaan in de laagontwikkelde gebieden te leiden naar een niveau, in materiële zin, gelijkwaardig aan dat in de meer ontwikkelde gebieden;
6. Deze materiële ontwikkeling is niet mogelijk zonder verdere aantasting van bestaande maatschappelijke instellingen en kulturele waarden – die echter in vele gebieden reeds veel sterker zijn aangetaast dan men dikwijls beseft. Het behoud van waardevolle kulturele elementen bij de noodzakelijke maatschappelijke hervormingen zal in het algemeen slechts mogelijk zijn door de sociale structuur in de onderontwikkelde gebieden aan te passen aan de eisen van een moderne wereldhuishouding en door te streven naar een rechtvaardiger verdeling van de materiële en geestelijke goederen over alle lagen der bevolkingen;
7. Voorwaarde daartoe is, dat de sociale en technische ontwikkeling gedragen wordt door het betrokken volk zelf, dat zijn creatief vermogen in de noodzakelijke kultuurverandering kan uitleven. Het ligt niet op de weg van degenen die hulp verschaffen om over de vorm van de nieuwe kultuur te beslissen, noch om terwille van het behoud van oude kultuurwaarden de verleende hulp te beperken;
8. Inzover de meer ontwikkelde landen bijdragen tot deze kulturele veranderingen, kan dit het best geschieden door een uitwisseling van kulturele waarden tussen de meer ontwikkelde en de lager ontwikkelde landen op basis van gelijkwaardigheid. Voor deze uitwisseling is nodig een volledige integratie van de laagontwikkelde landen in het internationale maatschappelijke, economische en politieke leven;
9. Het Humanistisch Verbond is niet een organisatie die plannen voor hulp aan laagontwikkelde gebieden kan opstellen of uitwerken;
10. Het dient het echter als zijn taak te beschouwen met de grootste aandrang op te wekken tot actieve deelname aan het bevorderen van de bovenomschreven gedachtengang ten aanzien van de laagontwikkelde gebieden, en dient zich daartoe in publikaties van allerlei vorm te wenden tot het Nederlandse volk en zijn internationale relaties om voortdurend dit vraagstuk onder ieders aandacht te brengen.

Fundamental Education is meer dan basisonderwijs

(Van een bijzondere medewerker)

Fundamental education is meer dan de vertaling „basis-onderwijs” doet vermoeden. Het is het helpen van volken in achtergebleven gebieden hun problemen te begrijpen en tegelijk het aangeven van de wegen, die tot de oplossing van die problemen kunnen leiden. Het is een vreedzame strijd met de modernste middelen tegen onwetendheid, tegen ziekte en tegen armoede.

Een van de landen, die enige jaren geleden een beroep deed op de Organisatie der Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur – ook in ons land beter bekend als de Unesco – is Thailand. Op enkele kilometers afstand van het stadje Ubon, bij de grens met Laos, stichtte de Siamese regering een centrum, het Thailand Unesco Fundamental Education Centre (TUFEC), van waaruit de strijd voor betere levensvoorwaarden zou worden gevoerd. Er verzezen op een uitgestrekt terrein moderne schoolgebouwen met slaapplekken voor zestig studenten, er kwamen kleinere bijgebouwen en er werden huizen gezet voor de staf, die behalve uit achttien Siamezen, zou bestaan uit acht Unesco-deskundigen, van wie er enkelen juist een gespecialiseerde opleiding in India achter de rug hadden.

Een van de acht niet-Aziaten, die aan de Thai-staf werden toegevoegd, was de nu 33-jarige

Bij het aanleggen van een irrigatiedam in de nabijheid van een der dorpen werkten niet alleen de mannen entoesiast mee, ook de vrouwen hanteerden met geestdrift de meestal eenvoudige werktuigen.

rige Nederlander Jan Kinket. In het najaar van 1953 had hij zijn werkring bij Radio Nederland Wereldomroep in Hilversum, waar hij als redakteur van de nieuwsdienst werkzaam was, opgegeven om deel te kunnen nemen aan een cursus, die gedurende tien maanden in Mysore door de Unesco werd gegeven. Het doel van de cursus was voornamelijk de toekomstige Unesco-medewerkers te leren, hoe zij hun kennis met succes zouden kunnen uitdragen in de achtergebleven gebieden, die van Unesco's Fundamental Education Program gebruik zouden willen maken.

Tijdens de tien maanden van hun verblijf in Mysore ondervonden de kursisten iedere dag maar al te duidelijk de tientallen problemen, die zij later in hun werk zouden kunnen tegenkomen. Boeren, die, zoals hun verre voorvaders, de houten ploeg gebruikten, wilden niet aan de ijzeren ploeg, omdat deze „Moeder Aarde” te veel pijn zou doen; apen, die grote schade toebrachten aan de oogst, mochten niet worden gedood, omdat ze volgens de bevolking heilige apen waren; gevaarlijke gifslangen, die kinderen en volwassenen in hun slaap bedreigden, konden om dezelfde reden niet worden bestreden; overjarige, zieke koeien leefden voort tot zij een natuurlijke dood stierven. Een kronkelende weg tussen twee dorpen kon niet worden verbeterd en rechtgetrokken, omdat de stenen, die daartoe verwijderd zouden moeten worden, niet mochten worden aange- raakt.

Er waren ook andere problemen, waarmee vooral de heer Kinket, die was belast met het vervaardigen van eenvoudige, instructieve radio-programma's, filmstrips, foto's en affiches, en zijn vrouw Noortje Kinket-v. d. Schaaf, die een Unesco-reisbeurs had gekregen, te maken kregen. Als illustratiemateriaal voor een eenvoudig schoolboekje, waarin de belangrjkheid van een goede bebossing voor de vruchtbaarheid van de aarde werd besproken, had mevrouw Kinket een tekening gemaakt van een man onder een boom. Toen zij de afbeelding aan de dorpingen liet zien, hoorde ze tot haar verwondering, dat de man onder de boom een tempel werd genoemd. Ook de afbeelding van een vogel, die de dorpingen onmiddellijk daarna te zien kregen, werd aangezien voor een tempel. Het bleek, dat de enige afbeeldingen, die de mensen er tot dan toe hadden gezien, steeds betrekking hadden gehad op de tempels, waarvan er ook in Mysore honderden aanwezig zijn.

Iets soortgelijks beleefde mevrouw Kinket, die in Nederland teken- en schilderlessen had van Jelle Troelstra, toen zij de bevolking een aantal affiches toonde, die gemaakt waren met het doel, voorlichting te geven over het nut van boombladeren als meststof. Op een van de affiches had ze een geit getekend. De dorpingen, gewend geraakt aan de nieuwe plaatjes, die niet altijd tempels bleken voor te stellen, herkenden het dier vol trots, maar met de affiche, waarop een vrouw was getekend in een rood kleed, wisten ze niet goed raad. „We weten het niet” zeiden ze eerlijk. Het volgende plaatje was dat van een man in een wit kleed. „Een koe” juichten de toeschouwers. Later kwam de tekenares tot de ontdekking, dat de dorpingen in de mening hadden verkeerd, dat al de afbeeldingen, die zij te zien hadden gekregen, voorstellingen van dieren waren, omdat het eerste plaatje immers een geit was geweest.

Ondanks de tientallen moeilijkheden en het wantrouwen, dat de Engels-sprekende kursisten in sommige gevallen bij de bevolking ontmoetten – „Ze komen ons land opnieuw bezetten”, of: „Ze willen ons kwaad doen, want die ene had een schaar” – konstateerden de in opleiding zijnde deskundigen toch in die tien maanden reeds enige vooruitgang. In het door erosie zwaar geteisterde gebied van Mysore waren bomen geplant, nadat de Unescomensen de bewoners als het ware hadden gebombardeerd met affiches, met foto's, met filmstrips, met lantaarnplaatjes, met radioprogramma's en met eenvoudig geïllustreerde boekjes over het nut van de boomwortel, die de grond bijeenhoudt; over de stam, die het vochtgehalte in de bodem beïnvloedt, over het hout, dat de boom levert en dat gebruikt kan worden voor het maken van allerlei werktuigen; over het fruit, dat men kan eten; over het blad, dat als meststof weer goede diensten kan bewijzen.

De affiches, die in het TUFEC zijn gemaakt, worden opgehangen in de dorpen, opdat ieder kennis kan nemen van de – in tekening gebrachte – nieuwe ideeën. De afgebeelde affiche werd gebruikt om de mensen te wijzen op het nut van schoeisel.

De kursisten leerden, dat „fundamental education” meer is dan het leren van het abc. Ze leerden, dat het onmogelijk is „fundamental education” met een keurige definitie te omschrijven, dat het onmogelijk is een bepaald schema voor alle tijden en voor alle landen op te stellen, waaraan de nieuw-gevormde deskundigen zich bij hun toekomstige werk nauwgezet zouden kunnen houden.

Met deze wetenschap en met een uitgebreide ervaring wat betreft de moeilijkheden, die ze nog zouden kunnen ondervinden, vertrokken Jan Kinket en zijn vrouw na een korte vakantie in Nederland naar het nieuwe centrum in Thailand, het TUFEC, waar zij de in Mysore opgedane ervaring op hun beurt zouden doorgeven aan de Siamese studenten, die na een opleiding van twee jaren als zelfstandige „fundamental education organizers” de dorpen van hun land zouden intrekken, opdat het werk zich, als een sneeuwbal, zou voortzetten. Het TUFEC was, zoals „fundamental education” het is, een experiment. In Mexico en in Egypte bestonden weliswaar reeds centra van Unescodeskundigen, maar het nieuwe projekt bij Ubon was het eerste op nationale omstandigheden gerichte centrum voor basisonderwijs.

Door de directeur-generaal van het ministerie voor Lager Onderwijs en voor Onderwijs aan Volwassenen te benoemen tot directeur van het TUFEC, verzekerde de regering in Bangkok zich van de goede samenwerking tussen het centrum en de lagere scholen, die in vrijwel ieder dorp te vinden zijn en die vanzelfsprekend in nauw kontakt staan met de

bevolking en met het leven, de gewoonten van de dorpsbewoners.

De opleiding, die voornamelijk gevolgd wordt door daartoe aangewezen leerlingen van kweek-scholen en studenten met een soortgelijke kennis, werd gesplitst in zes afdelingen: onderwijs, gezondheid, huishoudkunde in de ruimste zin van het woord, dorpsindustrie, landbouw en sociale zorg. Bovendien kwamen er, als overkoepelende afdelingen, een bibliotheek, een afdeling onderzoek – waaraan o.m. een socioloog werd verbonden – en een afdeling „audio-visuele hulpmiddelen”, met de leiding waarvan het Nederlandse echtpaar werd belast.

Deze laatste afdeling kreeg een drievoudige taak. In de eerste plaats moest de heer Kinket, daarbij geassisteerd door zijn vrouw, de materialen vervaardigen, waarvan de werkers in de dorpen gebruik maken, zoals de affiches, de boekjes, de foto's, de diapositieven, de radioprogramma's en dergelijke. In de tweede plaats moesten zij soortgelijke materialen leveren voor het onderricht aan de studenten, die na hun opleiding in het TUFEC immers zelf met deze materialen moeten werken, en ten slotte moesten zij de studenten leren, hoe die de eenvoudige materialen zelf zouden kunnen maken en gebruiken.

Een van de grootste moeilijkheden, waarmee de niet-Aziatische deskundigen vooral in het begin werden gekonfronteerd, was de taal. Omdat het nagenoeg onmogelijk is in enkele jaren iets te leren van het Siamees, met zijn woorden die, afhankelijk van de toonhoogte en de klank waarmee zij worden uitgesproken, soms acht of tien verschillende betekenissen hebben, werd besloten het Engels als voertaal te gebruiken. Aangezien de Siamese studenten echter over een slechts beperkte kennis van deze taal bleken te beschikken, was het in sommige gevallen vrij moeilijk bepaalde begrippen duidelijk te maken. De benoeming van een Siamees, die de Engelse taal goed sprak, veranderde daarin echter al veel.

Na een min of meer theoretische vorming van een jaar trokken de zestig studenten in tien groepen de dorpen rond Ubon in om daar onder toezicht van de specialisten praktische ervaring op te doen. De groepen, die meestal bestonden uit vier mannelijke en twee vrouwelijke studenten, werden zo samengesteld, dat er van iedere afdeling één student zitting in had. In samenwerking met de plaatselijke autoriteiten werd dan getracht een begin te maken met de noodzakelijke veranderingen in het dorpsleven, die op den duur zullen moeten leiden tot een hogere levensstandaard.

In een van de dorpen, waar een dergelijke groep aan het werk ging, vertelde de student, die zich had gespecialiseerd in de volksgezondheid, over de ziekten die het gevolg kunnen zijn van het lopen op blote voeten. Zijn bedoelingen werden verduidelijkt door de serie afbeeldingen, die mevrouw Kinket voor dat doel had gemaakt en waarop achtereenvolgens te zien was, hoe iemand allerlei huis- en ander vuil op de weg gooit, hoe iemand anders op blote voeten door dat vuil loopt, hoe daarna een begin van uitslag ontstaat en, vanzelfsprekend, hoe een ander, die zijn voeten door schoeisel beschermt, van die nadelige gevolgen gevrijwaard blijft.

In een ander dorp verzeen na een bezoek van de studenten en hun leraren bij de dorps-school latrines, die een belangrijke verbetering in de hygiënische toestand van het terrein rond de school betekenden.

Uiteraard verwachten de Tufec-mensen niet, dat de omstandigheden in de dorpen, waarin de groepen werkzaam zijn, van vandaag op morgen veranderen, en verbeteren. Het grootste deel van de bewoners staat enigszins sceptisch tegenover de nieuwigheden, die de „farangs”, – het van „français” afgeleide woord voor vreemdeling – brengen. Maar als zij zien dat hun eigen landgenoten deze nieuwig-

heden propageren, melden zich vaak al gauw enige dorpingen, die zelf wel eens willen zien of „dat andere” misschien toch iets goeds is.

Bij de werkmethode, die het TUFEC toepast, is men terecht uitgegaan van de stelling, dat de Siamezen hun eigen landgenoten gemakkelijker hun vertrouwen zullen schenken

dan de „farangs”. Deze zullen zich dan ook, zodra blijkt dat de opleiding van de Thai-studenten aan de de verwachtingen voldoet, graag zo gauw mogelijk terugtrekken om zich te beperken tot het geven van adviezen, in de hoop, dat de sneeuwbal, waarvoor zij het materiaal leverden, in het warme land zal voortrollen en groeien.

In de dorpscholen werd, op aanraden van een van de TUFEC-deskundigen, een leeszaaltje ingericht, waar de kinderen naar hartelust kunnen grasduinen in geïllustreerde bladen, en waar aan de wanden foto's uit allerlei landen zijn opgehangen.

Boeken over laagontwikkelde gebieden

Boeken over laagontwikkelde gebieden verschijnen er voortdurend. Zo juist wordt er weer een uit Amerika aangekondigd, dat tot titel heeft: „Het hongerende miljard: voeding, gezondheid en opvoeding voor de onderontwikkelde gebieden”, door D. K. Faris.

In Nederland was het eerste grote boek over deze problemen „De aarde betaalt” van prof. E. de Vries, waarvan de eerste druk in 1949 en de tweede in '52 verscheen. Het draagt tot ondertitel: De rijkdommen der aarde en hun betekenis voor wereldhuishouding en politiek. Het is een biezonder helder en instruktief boek, dat niet alleen de feiten konstateert maar ook opwekt tot „een nieuwe verantwoordelijkheid”. Want bij een beoordeling van het tijdvak 1848–1948 konstateert de schrijver: „Alles bij elkaar is het voor de wereld uit een oogpunt van het beheer der natuurschatten geen blij herdenkingsjaar. Vrijwel nergens treedt het falen van individueel vooruitstreven met veronachtzaming van de gemeenschappelijke belangen zo duidelijk aan de dag als op dit terrein.”

In 1952 verscheen „De Wereldkaart van de Honger” door dr. Josué de Castro, waarvan de Wereldbibliotheek onlangs een uitstekende vertaling heeft uitgegeven (prijs f 10,75). De schrij-

ver is voorzitter geweest van de F.A.O., de Wereld-Voedsel organisatie van de Ver. Naties en de eerste directeur-generaal van deze organisatie, de Engelse geleerde John Boyd Orr heeft er het voorwoord voor geschreven. Terecht zegt deze, dat de titel van het boek even goed „Honger en Politiek” had kunnen luiden. En wanneer men bedenkt dat 50–75 pct. van de wereldbevolking door deskundigen als ondervoed beschouwd wordt, dan begrijpt men, dat dit onderwerp nodig behandeling verdient in theorie en in de praktijk van het economisch-sociale leven. De Castro behandelt de vraagstukken niet enkel algemeen, maar onderzoekt de honger in de nieuwe wereld, in het oude Azië, in Afrika en in Europa. Ook hij is geenszins defaitist. De mens zal de goede weg naar voortbestaan nog weten te vinden. Deze wordt aangegeven door het vertrouwen dat hij in zijn eigen kracht kan stellen. Hij gelooft „in de mogelijkheden van het menselijk geslacht”.

De reeds genoemde Lord Boyd Orr heeft in 1954 een boekje uitgegeven, dat in het Nederlands tot titel draagt „Het Atlantisch dilemma” (N.V. Van Stockum & Zoon, Den Haag (f 5,90)).

(Zie verder pag. 6) →

Dit doet de Unesco

Toen Eugenia Alexopoulos les kwam geven in Lefkohori, in Noord-Griekenland, had de dorpsschool geen deuren, geen ramen en geen meubilair. Er bivakkeerde nog een detachement soldaten in het stenen schoolgebouwtje, dat tijdens de oorlog een versterkte militaire post was geweest...

Een ander waar verhaal begint zo:

...Hij heette Kwasi Okae en hij woog nog geen dertien pond. Voor een jongen van zes jaar betekent dertien pond weinig meer dan vel over been. En zoveel woog het kleine, Afrikaanse jongetje Kwasi Okae toen hij op een dag in 1951 in Akrapong aankwam...

Die school in Noord-Griekenland heeft nu, september 1956, al lang weer deuren en ramen en de kleine Kwasi Okae is een goed gevoed, levenslustig Afrikaantje dank zij de goede burgers van... , nee dat doet er eigenlijk niet toe waar die mensen wonen. Het zouden de goede burgers van zeg Middelburg kunnen zijn, of die van Middletown (VS), of van Villefranche in Frankrijk. En zoals de burgers van Meppel vorig jaar begonnen zijn aan een actie voor de Pauri Garhwal-school in India - wie had hier ooit van die school gehoord? - zo werken over de hele wereld kleine groepen mensen, die elke dag hun buik vol krijgen en in een prettig bed slapen, voor andere mensen, heel ergens anders op de wereld, die het om welke reden dan ook, minder getroffen hebben met aardse welstand of kennis.

De twee verhaaltjes, waarvan we hierboven het begin hebben verteld, zijn een willekeurige greep uit de problemen en de levens van mensen verspreid over vijf continenten en ze zijn typerend voor de ruim 150 projecten, die de UNESCO, de organisatie van de Verenigde Naties voor opvoeding, wetenschap en cultuur, op touw heeft gezet door middel van de Geschenkenbonnenactie.

Deze actie is slechts een klein onderdeel van de werkzaamheden van een organisatie, die meer nog dan enige andere gespecialiseerde afdeling van de Verenigde Naties, het meest direct betrokken is bij de geestelijke welvaart

van de mens en bij diens verhouding tot zijn burens, of ze nu in dezelfde straat wonen of aan de andere kant van de aarde.

De zorg van de Unesco strekt zich uit van het probleem, op welke wijze een primitieve Afrikaan die nog zo goed als in het Stenen Tijdperk leeft, bij te brengen hoe hij meer profijt van zijn akker heeft of hoe hij meer vis uit het water kan halen, tot aan de vraagstukken van de uiterst gekompliceerde atoomwetenschap. Tot het wereldprogramma van de Unesco behoren onderwijs en opvoeding, natuurwetenschappen. Culturele activiteiten, massavoorlichting en internationale uitwisseling.

Sinds de oprichting van de organisatie heeft de Unesco ernaar gestreefd tegemoet te komen aan de wereldbehoefte aan „basisonderwijs”, een term die eigenlijk alleen maar betekent: onderwijs in de beginselen van het dagelijkse leven en van de kunst om op de beste manier in leven te blijven. Die behoefte bleek ontmoedigend groot. Van de totale wereldbevolking kunnen ongeveer 1.200.000.000 mensen niet lezen en schrijven. Dat zijn dezelfde mensen wier inkomsten ternauwernood toereikend zijn om ze in leven te houden en wier gezondheid zo zwak is, dat hun leven gemiddeld omstreeks hun dertigste jaar eindigt...

Het voornaamste doel van de basisopvoeding is, die mensen hun eigen problemen met eigen middelen en op eigen kracht zo goed mogelijk op te laten lossen. Dat was helemaal geen nieuw idee van de Unesco. Al jarenlang hadden verscheidene landen hetzelfde geprobeerd. Maar altijd deed men dezelfde ervaring op - en ook de eerste experimenten van de Unesco toonden hetzelfde aan - een succes op grote schaal kan slechts worden bereikt met mensen en materiaal, dat wil zeggen met bekwame opvoeders en doeltreffende onderwijsmiddelen. En geen van beide waren vaak in voldoende mate aanwezig.

Zeven jaar geleden besloten de staten, die destijds lid waren van de Unesco, tot de oprichting van een aantal regionale centra voor

basisonderwijs in Latijns Amerika, Azië en Afrika. Het uitgangspunt was, dat de kursussen als een soort sneeuwbalstelsel moesten doorwerken. Zo kwamen in Patzcuaro, in Mexico, studenten uit twintig Latijns-Amerikaanse landen bijeen voor een cursus van 21 maanden. Na afloop keerden zij terug naar hun vaderland, waar zij hun regeringen van advies konden dienen bij de oprichting van nationale centra voor basisonderwijs.

Dit soort werk van de Unesco grijpt diep in de gewoonten, de opvattingen en de overtuigingen van de volkeren die met dit basisonderwijs in aanraking komen. Worden Aziaten, Afrikanen en Indianen er werkelijk gelukkiger van als hun geleerd wordt niet meer op blote voeten te lopen maar schoenen aan te trekken? Een Europese intellektueel, die deze twijfel onlangs voorzichtig uitte, kreeg van een Unesco-werker, die al jaren Aziaten probeert te overtuigen van het nut van hygiëne, het duidelijkst denkbare antwoord: „Natúúrlijk is het belangrijk dat ze schoenen gaan dragen. Als ze het niet doen lopen ze met hun blote voeten door het vuil. Daar worden ze ziek van en dan gaan ze dood!” En daarmee is een puur academisch debatpunt over de bevordering van het menselijk welzijn teruggebracht tot zijn essentie: de bescherming van het leven is een primaire voorwaarde voor het geluk. En om het leven in stand te houden beschouwt de Unesco de strijd tegen de onwetendheid als voornaamste doel.

Strijd tegen de onwetendheid in de meest uitgebreide zin. Dat houdt ook in: de verspreiding van de nieuwste ontdekkingen op het gebied van de kankerbestrijding, de atoomenergie - de Unesco nam het initiatief voor het kolossale laboratorium voor kernfysisch onderzoek dat tien Europese landen gezamenlijk in Genève aan het bouwen zijn - het bedwingen van woestijnen en de bestudering van de oceanen. De Unesco bevordert ook - naast de internationale samenwerking op het gebied van de sociale wetenschappen - de bestudering van bepaalde problemen, zoals de analyse van de spanningen die tussen volksgroepen bestaan of ontstaan, het zoeken naar positieve factoren, die tot een beter onderling begrip kunnen leiden, de studie van het rassenvraagstuk, de sociologische aspecten van de emigratie, de sociale gevolgen van de ontwikkeling der techniek (de automatisering!), kortom het verkrijgen van een beter inzicht in alle vraagstukken die de onderlinge menselijke verhouding raken.

Door de activiteiten van de Unesco op het terrein van kunst en letteren zijn een aantal organen voor internationale samenwerking op dit gebied ontstaan, zoals het Internationaal Theater Instituut en de Internationale Raad voor de Muziek. Deze organisaties streven naar een grotere internationale uitwisseling van belangrijke toneel- en muziekwerken en bemiddelen bij het organiseren van internationale toernees van acteurs en musici.

Ook organiseert de Unesco studiebijeenkomsten over speciale onderwerpen zoals: de rol van de beeldende kunst bij het onderwijs, de plaats van de musea in het onderwijsstelsel en de betekenis van de muziek bij de opvoeding van jonge mensen. En zeer veel aandacht tenslotte besteedt de Unesco aan de betekenis van de zgn. „mass-media”, pers, film, radio en televisie voor de bevordering van het vrije verkeer tussen de volkeren.

Met deze vluchtige opsomming van al deze onderwerpen is het aantal werkzaamheden van de Unesco nog lang niet uitgeput. Belangrijk is slechts dit: voor het eerst in de geschiedenis van de mensheid heeft een organisatie, die voor een groot deel gebaseerd is op het principe, dat de mens van brood alleen niet leeft, een wereldomvattende kruistocht ondernomen tegen het wanbegrip en de onwetendheid, met de honger de ervijanden van de vrede.

B. VAN REE

Vervolg: Boeken over laagontwikkelde gebieden

Deze uitermate vakkundige bepleit een wereldorganisatie voor economische ontwikkeling. „Economische vrijheid is het eerste recht van gebrek lijdende mensen”. De westerse mens moet „zijn technisch overwicht van het ogenblik gebruiken om de hulpbronnen van de aarde te ontwikkelen en zo een einde te maken aan de menselijke ellende.”

Hij vraagt zich af of „het ideologische conflict niet slechts dient als rookgordijn voor het oude spel van machtspolitiek aan beide kanten. En hij stelt het Westen voor „zijn verpletterende industriële overmacht aan te wenden voor de opbouw van een nieuwe wereld van overvloed. Hiermede zou het nieuwe macht en nieuw aanzien krijgen, enkel en alleen door de menselijke samenleving de weg te wijzen naar een nieuw tijdperk van vrede, welvaart en broederschap.” Volgens hem is „het enige alternatief tot een wereldoorlog een wereldplan om de hulpbronnen van de aarde in dienst te stellen van de behoefte van de mens. Een dergelijk plan zou een markt creëren, die even groot is als de markt voor oorlogsmateriaal, en zou een rente geven, die uitbetaald wordt in welvaart in plaats van in dood en vernietiging”.

Het vierde boek, waarop wij hier de aandacht willen vestigen, behandelt dezelfde problemen maar op een geheel andere wijze. Ritchie Cal-

ders „Gevecht met het Oerwoud” (uitg. Van Loghum Slaterus, Arnhem; f 9,50) beschrijft een reis door Borneo, Java en enkele landen van Achter- en Voor-Indië in dienst van de Wereldgezondheidsorganisatie van de Verenigde Naties. Deze W.H.O. voert het gevecht met het oerwoud, tegen ziekten, honger, onwetendheid en ellende. Tegen epidemieën als malaria, framboezia en lepra, tegen bijgeloof dat nieuwe methoden in landbouw en sociale organisatie tegenhoudt. Tegen wantrouwen, dat velen terecht tegen de Westerse volken en wat zij voorstellen koesteren. Ritchie Calder is een Engelse journalist en wetenschappelijk medewerker van The News Chronicle. Hij beleeft met zijn medewerkers, waarvan de fotograaf Eric Schwab ook op fraaie wijze aan dit boek medegewerkt heeft, de spannendste avonturen, die dit boek tot zeer aangename lectuur maken, ook voor jongere lezers.

De hier genoemde boeken vormen verfrissende en inspirerende lectuur, omdat zij enerzijds de wereldwerkelijkheid door de lezers doen benaderen en die is niet fraai wanneer men die van deze kant beziet, maar alle drie wijzen zij ook een uitweg - soms als een Mene Tekel! -, die de ernstige overweging door allen verdient.

J. B. MEIJER

De wereldkaart van de honger

Het wordt door goedgevoede lieden eigenlijk als iets onbetamelijks beschouwd om te spreken over de honger van hen, die minder fortuinlijk zijn, en het onderwerp is in de politiek nooit populair geweest. Toch is de honger in de geschiedenis dikwijls een zeer gevaarlijke politieke kracht geweest. Het is de honger geweest, die de Franse revolutie tot uitbarsting heeft gebracht. Een troep vrouwen uit de Parijse achterbuurten trok in optocht naar de Staten-Generaal om brood te vragen. De politici sloegen op de vlucht. Toen trok het volk naar de Bastille. De val van de Bastille is de doodsklok van het Franse feodalisme geweest en het begin van een nieuw tijdperk in de Europese politiek. De revolutionaire beweging in de „hongerige jaren veertig” van de negentiende eeuw ontstond uit dezelfde oorzaak. Het door de Chartisten opgezweept gepeupel in Engeland riep om „brood of bloed”. Met de vrije invoer van goedkope levensmiddelen verdween de revolutionaire geest in Engeland. In onze tijd begint men aarzelend in te zien dat honger, de ergste gesel van de armoede, de grondoorzaak is van de opstand van de Aziaten tegen de economische overheersing door Europese machten – een opstand die niet met kanonnen kan worden bedwongen zo lang deze mensen van mening zijn dat hun honger en hun armoede onnodige kwaden zijn... Als de politici van alle landen een korte opschorting der konflikten vergund werd en zij het boek „De wereldkaart van de honger”. (Red.) zonder vooroordeel konden lezen, zou er een gezondere kijk op de internationale kwesties ontstaan. Het gevaar, dat onze beschaving in een derde wereldoorlog ten onder zou gaan, zou daardoor kleiner worden.

„Het begrip honger... heeft een toelichting. In het verleden verstond men onder honger gebrek aan voldoende voedsel om de eetlust te bevredigen. Sterven van honger werd slechts in de letterlijke zin verstaan en beperkte zich tot de uitgemergelde wezens die bijvoorbeeld in een hongersnood om het leven kwamen. De schrijver (dr. Josué de Castro. Red.) gebruikt de term honger echter in de moderne betekenis, als gebrek aan welk dan ook van de ongeveer veertig voedselbestanddelen, die voor de menselijke gezondheid nodig zijn. Het ontbreken van een of meer van deze bestanddelen veroorzaakt een ontijdige dood, al is dit niet noodzakelijkerwijs een dood door uitmergeling, zoals bij een geheel voedselgebrek het geval is. Gebrek aan alle voedsel, zoals dat in een hongersnood voorkomt, is altijd een van de voornaamste doodsoorzaken geweest. Zelfs in onze tijd zijn meer mensen van honger gestorven dan in oorlogen gesneuveld. Deze getallen zijn echter klein wanneer men ze vergelijkt met het aantal van hen, wier dieet ontoereikend is voor een goede gezondheid en die dus aan door voedseltekorten veroorzaakte ziekten lijden. Als honger in deze zin wordt opgevat dan lijdt volgens de betrouwbaarste vooroorlogse schattingen tweederde van de bevolking der aarde honger. Een Amerikaanse kommissie uit onze tijd kwam zelfs tot een cijfer van 85 procent.

„Om, rekening houdend met de verwachte bevolkingstoename, voor de hele mensheid voldoende voedsel voort te brengen, zou het nodig

zijn de wereldproduktie van voedsel in de komende vijftig jaar ongeveer te verdubbelen. Milton Eisenhower, die op zijn gebied een even voortreffelijke deskundige is als zijn broer de generaal op het gebied van oorlog, meent dat een toename van 110 procent nodig zal zijn.

„Dit werpt de vraag op of de aarde voldoende voedingsmiddelen kan opleveren voor de snel toenemende bevolking. De aanhangers van het nieuw-malthusianisme menen dat dit onmogelijk is en dat geboorteperking, die zo nodig van hogerhand moet worden opgelegd, het enige middel is om de westerse beschaving voor ondergang te behoeden. De schrijver (dr. Castro dus) wijst echter op het bekende feit, dat het hoogste geboortecijfer wordt aangetroffen bij de slechtgevoeden en het laagste bij de goedgevoeden, waar het ondanks een steeds afnemend sterftecijfer zelfs daalt tot op of onder het vervangingsniveau. Hij geeft een fysiologische verklaring van dit verschil, die op proefnemingen met dieren berust. Een hoge konsumptie van eiwitten leidt tot een hoog percentage van onvruchtbaarheidsgevallen. Het geboortecijfer daalt naarmate de konsumptie van eiwitrijke voedingsmiddelen zoals vlees, eieren, melk enzovoort toeneemt. Daar dit dure voedingsmiddelen zijn is het gebruik hiervan evenredig aan de rijkdom... Hij geeft een tabel van landen met hun geboortecijfers en gemiddelde eiwitgebruik, te beginnen met Formosa, met een konsumptie van 4.7 gram per hoofd per dag en een geboortecijfer van 45.6, en een duidelijk verband tussen eiwitkonsumptie en geboortecijfer de hele lijst langs, eindigend met Zweden, waar deze konsumptie 62.6 en het geboortecijfer slechts 15 bedraagt.

„Natuurlijk bestaan er behalve het dieet economische en kulturele factoren die het geboortecijfer beïnvloeden. Het kan echter moeilijk worden betwijfeld dat de enige werkelijk doeltreffende methode van geboorteperking een verbetering van het dieet is, een verhoging van het levens- en beschavingspeil van de volkeren met het hoge geboortecijfer tot het peil van hen waar het aanvankelijk even hoog liggende geboortecijfer is gedaald tot op of onder het vervangingsniveau. Dit zal echter een proces van lange duur zijn. Het is waarschijnlijk dat, behalve wanneer er een oorlog komt met moderne vernietigingswapenen, die naar men zegt meer dan de helft van de getroffen bevolkingen zullen doden, de vooroorlogse wereldbevolking van ongeveer 2000 miljoen zielen nog tijdens het leven van onze kinderen zal stijgen tot 3000 à 4000 miljoen.

„Kan de aarde voedsel leveren voor deze toegenomen bevolking? De schrijver toont met goedgedunde feiten aan dat er geen fysische onmogelijkheid bestaat om de wereldvoedselvoorziening te verdubbelen of te verdrievoudigen. Waar de landbouwer te kort schiet heeft de chemikus reeds de weg gewezen naar synthetisch voedsel. De enige werkelijke grenzen van de voedselproduktie zijn de hoeveelheden kapitaal en arbeid die de menselijke maatschappij er voor over heeft.

„De vraag is, zijn de regeringen bereid mede te werken aan een wereldvoedselplan? Een

dergelijk plan, dat het enige middel is om de belofte uit het Atlantisch Handvest, vrijwaring van nood, te vervullen, dat door de meeste regeringen is toegejuicht, werd verworpen door de V.S., Groot-Brittannië en de Sowjet-Unie. De grote mogendheden zijn wel bereid de handen ineen te slaan om een wereldoorlog te winnen, doch niet om honger en armoede uit de wereld te verbannen. De redenen van deze tegenzin om de moderne wetenschap ten bate van de gehele mensheid, te beginnen met de armsten, aan te wenden, worden in „De wereldkaart van de honger” tot uitdrukking gebracht. De geschiedenis van de economische overheersing der aarde en de uitbuiting van de arbeidskrachten en natuurlijke hulpbronnen der zwakkere volkeren door Westeuropese naties in de laatste driehonderd jaar en door de Verenigde Staten sinds de Spaans-Amerikaanse oorlog... komt als een schok tot een ieder die er vooropgezette ideeën omtrent de prestaties en deugden van onze westelijke beschaving op na houdt. Het is de geschiedenis van een meedogenloze jacht naar rijkdom met zeer weinig konsideratie voor de rechten en het welzijn der „lagere rassen”.

„Doch in de laatste honderd jaar is het wrede kapitalistische tijdvak dat winst wilde maken tot iedere prijs, ook als die prijs de bestaansmogelijkheid van medemensen was, bezig te veranderen in een tijdvak met meer sociale tendenzen, waarin men zowel politieke als economische vrijheid als de onvervreembare rechten van ieder menselijk wezen gaat beschouwen. Als er door een of ander wonder een absolute zekerheid gegeven kon worden dat er de komende vijftig jaar geen oorlogen zouden uitbreken, dan zou de volgende generatie een maatschappij te zien krijgen, die een goed eind op weg was naar een wereld van vrede en overvloed, terwijl honger, armoede en daaruit voortkomende ziekten van de aarde verbannen zouden zijn.

„... dit zou het gemeenschappelijke terrein kunnen worden waarop de twee nieuwe grote machten en hun satellieten die de wereld verdeeld houden, elkander zouden kunnen ontmoeten. Beide beweren dat hun doel is het levensgeluk van de hele mensheid. Beide beroepen zich op hun hartstochtelijke vredeswil. Waarom zouden zij zich niet verenigen en een samenwerking onder de ogen zien in een concreet plan om de rijkdom der wereld te vergroten, om de primaire levensbehoeften, te beginnen met voedsel, aan alle volkeren te verschaffen? Zoals president Truman eens gezegd heeft: als wij met Rusland maar onze gemeenschappelijke landbouwbelangen zouden kunnen bespreken, dan zouden onze politieke verschillen minder moeilijkheden opleveren. Waarom op de agenda van een bijeenkomst van ministers van Buitenlandse Zaken geen samenwerking door de organen der Verenigde Naties geplaatst in een wereldvoedselplan dat voor 99 procent der mensheid van veel groter belang zou zijn dan eindeloze discussies over politieke ideologieën?”

LORD BOYD ORR

(Dit is vrijwel het gehele „Woord vooraf” van de Engelse geleerde lord Boyd Orr – die in 1957 te Londen het tweede internationale humanistische kongres zal presideren – tot het boek „De wereldkaart van de honger”, van de Braziliaanse voedseldeskundige dr. Josué de Castro, oud-voorzitter van de Wereld-Voedselorganisatie der Verenigde Naties. Dit werk, waarvan de oorspronkelijke titel is „The geography of hunger” verscheen, in de vertaling van mevrouw E. Veegens-Latorf, bij de Wereldbibliotheek. Voor een bespreking ervan zie op bladzijde 5, onder het kopje „Boeken over laagontwikkelde gebieden”. Redactie)

De Wereld-Gezondheidsorganisatie en haar werk

door

Dr. W. Aeg. Timmerman
directeur

Een beschrijving van het werk der Wereld-Gezondheidsorganisatie in een kort bestek kan niet anders dan zeer onvolledig zijn en niet veel meer omvatten dan enige voorbeelden. Hiertoe zal ik mij dus in hoofdzaak moeten beperken. Iets van de leidende gedachtengang, die aan al ons werk ten grondslag ligt, is echter onmisbaar en daarom laat ik enkele van de beginselen, neergelegd in de konstitutie van de Organisatie, volgen.

„Iedere mens, onafhankelijk van ras, godsdienst, politieke overtuiging, of maatschappelijke en economische positie, heeft recht op volledige gezondheid. Het is essentieel dat de vruchten van geneeskundige, psychologische en aanverwante kennis ter beschikking staan van alle volkeren.

„Elke verbetering van de volksgezondheid in enig land is van waarde voor alle landen ter wereld. Een ongelijkmatige ontwikkeling in verschillende landen in de strijd tegen ziekten, vooral besmettelijke ziekten, is een gevaar en geen individu, land of groep van landen is veilig als vermijdbare ziekten nog voorkomen in andere delen van de wereld.

„In onze ineenkrimpende wereld is het begrip gezondheid één en ondeelbaar. Het is daarom de gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle landen te trachten aan de enorme ongelijkheid in gezondheidstoestand een eind te maken”.

De Wereld-Gezondheidsorganisatie, opgericht in 1948 als een gespecialiseerd orgaan van de Verenigde Naties, is het aangewezen lichaam de enorme taak van organisatie, coöperatie, edukatie en steun in allerlei vorm op zich te nemen. Zo ergens, dan is hier internationale leiding onmisbaar.

Het probleem kan van tweeërlei gezichtshoek uit worden gezien. Er zijn maatregelen, waaraan de gehele wereld behoefte heeft, die aan alle landen ten goede komen en die dus rechtstreeks van wereldomvattend belang zijn. Daarnaast zijn er vraagstukken, die niet voor ieder kind van gelijke betekenis zijn. Verschillen kunnen veroorzaakt zijn door geografisch-klimatologische omstandigheden. Ziekten, die voorkomen in een tropisch klimaat, ontbreken soms in gematigde zones.

Maar van meer uitzonderlijk belang is de staat van ontwikkeling waarin sommige landen verkeren. Vaak wordt in dit verband van minder- of zelfs onontwikkelde gebieden gesproken. Ik kan hiermee slechts vrede hebben, als wij ons zeer duidelijk realiseren, dat wij, aldus sprekende, in de allereerste plaats denken aan technisch minder ontwikkelde gebieden. Laten we niet vergeten dat de kulturen van ettelijke van deze landen vele eeuwen ouder zijn dan de Westeuropese beschaving, waarop velen zo prat gaan. Het moge waar zijn, dat het gebrek aan technische ontwikkeling ook kan samengaan met opvattingen, die wij niet begrijpen en al

Dr. Douvier, team-leider van de Wereld-Gezondheidsorganisatie, onderzoekt op Laos kinderen, die door de zozeer gevreesde framboesia zijn aangetast. Deze ziekte kenmerkt zich in de eerste stadia door zweren, later door beenaandoeningen en misvormingen. Penicilline is een uitstekend geneesmiddel er tegen.

gauw geneigd zijn middeleeuwen te noemen, de enige oorzaak voor de achterstand is dit in genen dele. Wel is het zo, dat de vraagstukken, waarmee we gekonfronteerd worden, vaak van een verbijsterende omvang en ingewikkeldheid zijn.

De organisatie beweegt zich zowel op het gebied der wereldomvattende vraagstukken, als op dat der meer gelokaliseerde problemen. Van de eerste groep noem ik slechts enkele voorbeelden. Een typisch voorbeeld van het gevaar van verschillen in gezondheidszorg in verschillende landen is de verspreiding van epidemieën van land tot land. En hiermede bedoel ik geenszins uitsluitend aangrenzende landen. De snelheid van het huidige verkeer maakt besmetting met vele ziekten uit de verst verwijderde streken zeer goed mogelijk. Hiertegen zijn regelingen in het leven geroepen, waarbij verre-

weg de meeste landen zich hebben aangesloten, die dit gevaar in belangrijke mate beteugelen, en die, anderzijds, aan het internationale verkeer zo weinig mogelijk hinderpalen in de weg leggen.

In dit verband is ook een zo snel mogelijke berichtgeving van veel belang: hoe sneller men op de hoogte is van het voorkomen van epidemieën, hoe beter. Daarom zendt de organisatie dagelijks over vier radiostations belangrijke epidemiologische berichten uit. Bovendien geschiedt hetzelfde wekelijks over twaalf andere stations. Dit alles wordt in vollediger vorm, wekelijks door Genève, Alexandrië, Singapore en Washington, schriftelijk aan alle nationale gezondheidsdiensten bevestigd.

Het bovenstaande betekent het oprichten van barrières tegen ziekten. Dit is uiteraard niet voldoende. De ziekten zelf moeten bij de bron worden aangetast. En hiermede kom ik tot de tweede groep van maatregelen. Ook wat dit betreft moet ik met enkele voorbeelden volstaan.

Ik kies in de eerste plaats de malaria, nog steeds één van de zwaarste gesels. Eénvierde deel der mensheid leeft in malariazones. Het aantal lijdens aan deze ziekte loopt jaarlijks in de honderden miljoenen, het aantal sterfgevallen overtreft het miljoen. Toch is reeds zeer veel verbeterd. In 1955 werd een vijftigtal campagnes gevoerd, in talrijke landen over de gehele aarde verspreid en bijna alle behorend tot de zogenaamde onontwikkelde gebieden, die het meest hulp nodig hebben. Dank zij deze strijd, die gevoerd wordt met moderne insectenbestrijdingsmiddelen, is in een aantal landen de malaria geheel onder controle gebracht.

Maar een gevaar dreigt. In sommige streken beginnen de muggen, die de malaria over-

Malariabestrijding in Frans Kameroen. Bij lijders aan malaria is de milt vergroot. Een WHO-dokter onderzoekt bij een jongen de afmetingen van dit buikorgaan.

brengen, resistent te worden tegen deze insecticiden. We weten zeer weinig van het mechanisme van dit verschijnsel, maar het staat te vrezen, dat het zich zal uitbreiden. Daarom is de alarmklok geluid en de strijd belangrijk geïntensiveerd. Niet de beperking der malaria is nu het hoofddoel, maar de werkelijke uitroeiing. Dit vereist uiteraard een zeer ver doorgevoerde organisatie, volledige lokale medewerking, koppig volhouden en talloze moeilijkheden overwinnen. Ten slotte: veel geld... Toch, afgezien van een gering aantal streken, waar de tijd voor zulk intensief werk nog niet rijp is, lijkt het geen onmogelijkheid, al wordt het uiterste ge-vergd.

Als tweede voorbeeld: de tuberculose. Nog steeds sterven jaarlijks minstens vijf miljoen mensen aan deze ziekte. Aan dertig landen, meestal gelegen in de tropische en subtropische zones wordt hulp verleend in de ontwikkeling van tuberculose bestrijdingsdiensten en achttien centra voor opleiding en demonstratie zijn opgericht. We beschikken thans over moderne geneesmiddelen tegen deze ziekte, en onderzoeken zijn gaande of het mogelijk is deze bij de patiënten thuis toe te passen, waardoor in veel gevallen de langdurige en kostbare sanatoriumbehandeling zou kunnen worden voorkomen. Men bedenke, dat talrijke landen niet over sanatoria beschikken en niet in staat zijn ze te bouwen; nog veel minder kunnen ze voldoende personeel ter beschikking stellen.

Tegen talrijke andere ziekten hebben wij de strijd aangebonden. Ik kan er slechts enkele van noemen: trachoom, de gevreesde oogziekte (Egypte, Tunis, Marokko, Joegoslavië); lepra (Ceylon, Birma, Nigerië); hondsdoelheid, gele koorts, pokken, pest, cholera, polio-mylitis (kinderverlamming), influenza, en vele andere.

Misschien nog belangrijker dan het onder controle brengen van ziekten zijn de pogingen, die worden aangewend om nationale gezondheidsdiensten te stichten, te verbeteren en te versterken. Hierbij komen talrijke andere problemen in het geding, zoals een betere sanitaire voorziening, zorg voor moeder en kind, voeding, geestelijke gezondheidszorg, beroepshygiëne. Altijd weer blijkt één van de grootste struikelblokken te zijn het bijna overal ter wereld heersende gebrek aan deskundig personeel, niet alleen aan artsen, maar vooral ook aan verpleegsters en ander hulppersoneel. Aan bijna al onze teams is een verpleegster toegevoegd, zij geeft onderwijs en demonstraties als onderdeel van haar taak. Alleen in 1955 werden 69 leerkrachten benoemd, werkzaam in 25 opleidingsscholen voor zusters.

Aan al dit werk ligt de gedachte ten grondslag: help en leer de landen zichzelf te helpen. Dit betekent, dat bij alle werkzaamheden naast ons eigen personeel, nationale krachten ingeschakeld zijn. Altijd behoort bij de primaire taak van onze mensen, een sekundaire, even belangrijke. Dat is de opleiding van ter plaatse beschikbaar personeel, dat na terugtrekking van het organisatie-team de taak kan overnemen. Ware dit niet het geval, dan zou het gevaar dreigen, dat de zo moeizaam bereikte vooruitgang in korte tijd weer te niet werd gedaan.

Als nieuwste taak, die de organisatie op zich heeft genomen, wil ik nog noemen de hygiënische vraagstukken verbonden aan het vreedzaam gebruik van kernenergie. Deze nieuwe energiebron belooft de menselijke produktiviteit tot ongekennde afmetingen te vergroten. Maar hij werpt evenzeer een aantal belangrijke ge-

zondheidsproblemen op, zoals de bescherming tegen radiatie (straling). Ik denk hierbij niet alleen aan werkers in de betreffende fabrieken, maar ook aan de bevolking zelve, die dreigt blootgesteld te worden aan een verhoogd stralingsniveau. Verder is er het probleem van radio-actieve afval, waarmee nauw verbonden is de zuiverheid van water en voedsel. En ten slotte, de genetische invloed, die verhoogde stralingsniveaus op de mensheid kunnen hebben. Tegenover deze gevaren der kernenergie, mag ik niet nalaten te noemen de belangrijke rol die radio-isotopen bij medisch onderzoek spelen, evenals bij de diagnose en behandeling van bepaalde ziekten.

Bij de aanvang van dit artikel moest ik waarschuwen, dat ik op vrijwel geen enkel detail zou kunnen ingaan. Zo is het dan ook uitgevallen. Maar, hoe onvolledig en oppervlakkig ook, toch koester ik de hoop, dat het enig inzicht zal geven in wat de Wereld Gezondheidsorganisatie nastreeft en in de middelen, die zij daarvoor gebruikt. En als dan een enkele lezer overtuigd wordt van het nut van al dit werk, en van de wenselijkheid het voort te zetten en uit te breiden, acht ik mij voor de moeite, aan het neerschrijven besteed, ruimschoots beloond.

Genève, 30 sept. 1956.

Hulp aan Afrika

Wanneer wij de balans opmaken van de betrekkingen tussen Europa en Afrika, dan komt het ons voor, dat Europa een ereschuld heeft aan Afrika, dat het wat goed te maken heeft jegens „het zwarte werelddeel”. Afrika heeft nl. van het contact met Europa weinig genoeg beleefd. Drie eeuwen hebben de Europese zeevaarders dit kontinent omzeild zonder dat krachtige pogingen werden ondernomen om de onbekende binnenlanden te ontsluiten. De veel rijkere gebieden in Zuid-Oost-Azië beloofden bij minder risico's groter gewin.

De kleine hoeveelheden goud, ivoor, peper en palmolie van de kust van Guinee hebben de Europese kooplieden geen grote winsten opgebracht. Afrika leverde slechts één buitengewoon waardevol handelsartikel: zijn mensen. De Portugezen sleepten reeds van hun eerste tochten langs Afrika's kusten negers mee naar de slavenmarkt in Lissabon. In de volgende drie eeuwen hebben alle Europese zeevarende naties hun best gedaan een deel van die winstgevendende mensenhandel te bemachtigen. Tientallen miljoenen negers werden over de oceaan naar de plantages van Amerika gesleept. Het lot, dat hun daar wachtte, schildert Beecher Stowe in haar onsterfelijke „Negerhut”. De Amerikanen hadden volstrekt niet het monopolie van een harde behandeling hunner slaven. Het werk van Wolbers over de geschiedenis van Suriname leert ons, op welk een gruwelijke wijze in deze Nederlandse kolonie een handvol blanken de zwarte slavenmassa in bedwang hield. Deze mensen-export heeft een

voordelig plantage-systeem in Amerika mogelijk gemaakt, doch Afrika geruïneerd. Overvallen en oorlogen werden de normale toestand om de gevangenen aan de Europese slavenhalers te kunnen leveren.

In de negentiende eeuw werd op initiatief van Engeland de slavenhandel verboden, wat voor Afrika een zegen betekende. Het begin van de twintigste bracht echter nieuwe rampspoed. De zich snel ontwikkelende auto-industrie vroeg om steeds groter hoeveelheden rubber. De soldaten van geoktrooierde maatschappijen in Frans-Kongo en de Kongostaat van de Belgische koning Leopold II dwongen de inboorlingen de bosrubber als belasting te leveren aan de Europese bezetters. Weigerachtige lieden werden gedood of beide handen afgehakt; hun dorpen werden in brand gestoken. De Belgische socialist Emile Vandervelde heeft deze blanke terreur, waaraan miljoenen ten offer zijn gevallen, in het Belgische parlement gehekeld. Na de eerste wereldoorlog openbaarde André Gide, dat soortgelijke methoden in de jaren twintig in Frans Kongo nog werden toegepast.

De overgang van Leopold's Kongo-kolonie aan de Belgische staat betekende een grote verbetering, maar ook onder het nieuwe regime kwamen misstanden voor. De rijke bodemschatten van Belgisch Kongo worden vooral in de dun bevolkte provincie Katanga gevonden. Uit andere provinciën werden lieden met meer of minder zachte dwang naar de kopermijnen ge-

(Vervolg op blz. 10) →

Vervolg: Hulp aan Afrika

dirigeerd. De huisvesting liet alles te wensen over, de gezondheidstoestand was slecht, de sterfte groot. Het begon er op te lijken, of België wel een prachtige kolonie zou bezitten, maar onvoldoende mensen om de natuurschatten te exploiteren. Het goevernement en ook de mijnbouwondernemingen zelf begrepen, dat zij deze roofofbouw op de bevolking niet onbeperkt konden voortzetten. Het besef brak door, dat de humane wijze van koloniseren op de duur ook de voordeligste is. Voor en na ging men over tot het nemen van sociale maatregelen, die niet slechts ten doel hadden de arbeidersbevolking in stand te houden, maar deze zo veel mogelijk uit te breiden.

Door de werkzaamheid van de Europese mijnbouw-, handels-, plantage- en industriële bedrijven werd de structuur van de inheemse maatschappij volkomen uit zijn voegen gerukt; de oude stamheden werden verbreekt, de autoriteit van de hoofden ondermijnd, de stamdiscipline en traditie ondergraven. Europa heeft over zijn industriële revolutie een eeuw gedaan; Afrika krijgt in veel korter tijd een revolutie op economisch, sociaal en religieus gebied te verwerken, die een gevolg is van de Europese penetratie.

Om de ellende, die de slavenhandel, de rubberkoorts en de mijnen de bevolking hebben bezorgd, zijn wij van mening, dat Europa aan Afrika een ereschuld heeft te voldoen. Deze hulp aan Afrika zal op een andere wijze tot stand moeten komen dan die aan Zuid-Oost-Azië. In Azië hebben de volken hun politieke onafhankelijkheid verkregen. Zij bepalen zelfstandig, of zij de hulp van het westen zullen accepteren en zo ja in welke vorm, voor welke doeleinden en op welke voorwaarden. In de meeste Afrikaanse gebieden treedt het Europese bestuur als voogd op en stelt de richtlijnen vast voor de economische en sociale ontwikkeling. De ware belangstelling hiervoor is pas in de tweede wereldoorlog ontwaakt, toen Europa zijn invloed in Zuid-Oost-Azië verloor. Thans probeert het Afrika tot de leverancier van grondstoffen en levensmiddelen en de afnemer voor zijn fabrieken te maken, die het in Azië verloren heeft.

Met kracht werpt het zich nu op de exploitatie van Afrika, al kan dit werelddeel door verschillende ongunstige omstandigheden, zoals de geweldige afstanden, het gebrekkige verkeerswezen, de dunne bevolking, de vele ziekten, de onvruchtbare grond en het ongunstige klimaat, niet in de verte wedijveren met Zuid-Oost-Azië. De Britten, Fransen en Belgen hebben nu voor de ontwikkeling van hun gebieden vier-, vijf- en tienjarenplannen opgesteld, daarbij waarschijnlijk aangespoord door de omstandigheid, dat ook de Amerikanen thans grote belangstelling voor Afrika tonen, zij het meer uit strategische overwegingen. Er is in Afrika zoveel te doen, dat er naast deze goevernementele werkzaamheid voor aktie van partikuliere zijde - zending, missie, V.N.-organen nog ruimte genoeg overblijft.

Tot de oorzaken van de geringe ontwikkeling der Afrikaanse volken behoren zonder twiifel de vele ziekten, waardoor de bewoners van dit werelddeel geteisterd worden, zoals malaria, slaapziekte, geslachtsziekten, lepra, gele koorts, pokken, mijnwormziekte. Bijna alle inheemsen hebben te lijden van een of andere soort ingewandswormen. De medische hulp is tot nu toe volkomen onvoldoende geweest. Er zijn gebieden met een miljoen bewoners en één arts. De goevernementen zijn er niet op uit om de gezondheidsdienst, die zij meestal beschouwen als een departement dat alleen uitgeeft en niets inbrengt, ruime middelen te verschaffen. Toch is dit niet juist, omdat de produktiviteit door een slechte gezondheid vermindert. De prestaties van de negers zijn slecht omdat ze ondervoed

zijn en ze zijn ondervoed, omdat hun prestaties zo slecht zijn.

Bij de meeste volken is het dieet eenzijdig: voornamelijk mais of maniok, weinig dierlijke eiwitten en weinig groente, dus een tekort aan vitamines. De woningtoestanden zijn slecht en in de slums om de grote steden rondweg miserabel. Vroeger werden hutten verbrand als zij lange tijd in gebruik geweest waren, maar door tekort aan hout en ander materiaal blijft men ze nu zo lang mogelijk bewonen, zodat ze haarden van besmetting worden. Bestrijding van deze toestanden is moeilijk bij een onontwikkelde bevolking. Toen voor enige jaren Egypte door een cholera-epidemie werd geteisterd, schreef een Nederlandse arts in de N.R.C.: „Meer nog dan tegen de ziekte hebben wij te strijden met de geringe ontwikkeling en de onwil van de bevolking, die hardnekkig nalaat de eenvoudigste hygiënische voorschriften, zoals het koken van water vóór het gebruik, in acht te nemen.” Om hiervoor begrip aan te kweken is het noodzakelijk op ruime schaal onderwijs te verschaffen, een taak die de meeste koloniale regeringen tot voor kort gaarne aan zending en missie overlieten, die zij dan wel wilden subsidiëren, blij dat zij van deze zorg ontheven waren.

Verreweg het grootste gedeelte van de Afrikaanse jeugd blijft echter van alle onderwijs verstoken. Wel bezit Afrika enige instellingen voor hoger onderwijs aan inheemsen, maar het is duidelijk, dat dit onderwijs slechts dan vrucht dragend kan zijn, als het stoelt op een brede basis van lager en middelbaar onderwijs. Er is echter een schrikbarend tekort aan scholen en onderwijzers. Kans op spoedige verbetering is er niet, omdat de onderwijzers zo slecht worden betaald, dat niemand van enige ontwikkeling zich tot dit nederige maar nuttige ambt voelt aangetrokken.

Verheffing van de landbouw is even noodzakelijk als verbetering van het onderwijs, omdat negentienden van Afrika's bevolking van de landbouw leeft. Soms zijn de resultaten opmerkelijk, b.v. in Oeganda waar de negers welvarende katoenboeren geworden zijn en in West-Afrika, waar zij zich met zoveel succes op de verbouw van cacao geworpen hebben, dat de Goudkust voor dit artikel de eerste wereldleverancier geworden is. Verreweg de meeste negers verbouwen echter op primitieve wijze, met gebrekkige gereedschappen, een klein stukje grond, dat hun slechts een pover bestaan oplevert. In grote gebieden maakt de tsetsevlug het houden van vee onmogelijk, zodat zij een ploeg niet kunnen benutten. Thans ent men vee in met antrycide, waardoor de steek van

de vlieg geen noodlottige gevolgen meer heeft. De veeteelt kan nu dus enorm uitgebreid worden. Men krijgt nu melkvee en daardoor zuivelprodukten, slachtvee en daardoor vlees, trekvee voor de ploeg.

Een nieuwe toekomst opent zich voor tropisch Afrika, die echter niet zonder gevaren is. Bij uitbreiding van de veestapel en ontginning van de bossen dreigt het spook der bodemerosie, die in Amerika en ook reeds in Zuid-Afrika grote oppervlakten bruikbare grond in onproduktieve woestenijen heeft veranderd. Behalve verbetering van hun landbouwmethoden zal de negervolken dus ook begrip voor konservering van de bodem bijgebracht moeten worden. Dit maakt de uitspraak van de agroom William Vogt begrijpelijk, die schreef: „Tanganyika had het geluk in grote delen door de slaapziekte geteisterd te worden.” Eerst staart men verbijsterd naar zo'n uitdrukking, maar dan begrijpt men dat Vogt bedoelt: de tsetsevlug beperkte zowel de veestapel als het aantal inwoners en daardoor is Tanganyika de vernieling van de bodem op grote schaal bespaard gebleven. Dit gevaar wordt acuut als door verbeterde medische zorg de sterfte daalt en de bevolking snel toeneemt. Dan zal ook in Afrika industrialisatie nodig zijn om het bevolkingssurplus op te vangen.

Westerse wetenschap, techniek en kapitaal kunnen daarbij grote diensten bewijzen. Voorbeelden daarvan zijn de grote stuwdam in de Nijl bij het Victoriameer, waar elektriciteit opgewekt wordt voor de katoenfabrieken, de cementindustrie en de kopermijnen van Oeganda en de dam in de Niger bij Sansanding, die uitbreiding van de katoenbouw in de Soedan mogelijk maakt. In de Oost-Soedan kan de kultuurgrond uitgebreid worden, als de Witte Nijl bedwongen wordt, die thans duizenden vierkante kilometers met zijn water overdekt en tot een onmetelijk moeras maakt, dat bovendien een van de beruchtste broedplaatsen is van de ontzaglijke sprinkhanenzwermen, die periodiek grote delen van Oost-Afrika teisteren.

Westers kapitaal heeft de aanleg mogelijk gemaakt van havens langs Afrika's westkust, die men tot de ontoegankelijkste der wereld mag rekenen en die zeker een van de oorzaken van Afrika's isolatie en stagnatie was. Deze enkele voorbeelden mogen illustreren, hoe de Afrikaanse natuur de Afrikaanse mens voor kolossale moeilijkheden gesteld heeft, die slechts op hoog ontwikkelingsniveau met behulp van wetenschap, techniek, organisatie en kapitaal uit de weg geruimd kunnen worden.

Deze hulp kan Europa aan Afrika verschaffen. Zelfs met deze hulp zal de taak nog moeilijk zijn want de weerbaarste Afrikaanse natuur geeft zich niet gauw gewonnen, zoals de mislukking van het grandioze Britse aardnotenplan in Tanganyika bewezen heeft. Toch kan veel bereikt worden, mits Europa niet, zoals in de negentiende eeuw, Afrika uitsluitend ziet als een dankbaar objekt tot exploitatie van natuurschatten en mensen, waarbij met de belangen van de inheemsen niet of nauwelijks rekening gehouden werd. Wanneer de negerbevolking door de blanken beschouwd en dikwijls behandeld wordt als een lagerstaand ras, dat voor de blanke mag arbeiden, maar waarmee alle sociale kontakt vermeden moet worden, dan kweekt men wantrouwen en haat, die onvermijdelijk op een konflikt moeten uitlopen. En omdat er ten zuiden van de Sahara 150 miljoen negers en drie miljoen blanken wonen, wordt dat een Bartholomeusnacht voor de blanken.

Nergens ter wereld kan samenwerking tussen verschillende rassen tot zulke resultaten leiden als in Afrika en ook zijn de risico's nergens groter. Laten wij als humanisten hopen, dat ook in dit werelddeel verdraagzaamheid en vertrouwen in mensen van ander ras en andere kultuur mogen zegevieren.

DR. J. BRUMMELKAMP

In de oases van Marokko is de strijd gaande tegen een der vreselijkste besmettelijke oogziekten: trachoom.

De mens in Afrika en Azië

Het probleem van de onderontwikkelde gebieden heeft voor alles een menselijke kant. De primaire drijfveer tot alle gezamenlijke actie behoort te zijn de menselijke bewogenheid over zoveel leed van medemensen. In het rapport over de laagontwikkelde gebieden, uitgebracht door de commissie „Mens en Wereld” van ons Verbond, worden de historische achtergronden en grote lijnen van dit probleem aangegeven. In het nu volgende willen we ons vooral verdiepen in het aspekt van de menselijke verstandhouding tussen de West-Europese mens en de mens in Afrika en Azië.

Een juiste menselijke verstandhouding immers is onontbeerlijk voor een goede samenwerking in alle plannen tot ontwikkeling van technisch en economisch onderontwikkelde landen. Het verleden heeft aanleiding gegeven tot conflicten, tot misverstanden, tot wantrouwen. Daartegenover bestaat er een groeiend besef van historische lotsverbondenheid, een besef van de onmogelijkheid uit de nood van de historische situatie waarin wij verkeren te geraken anders dan door wederzijds begrip, waardering en samenwerking, een besef, behalve van de grote gevaren, ook van de grote mogelijkheden en beloften die deze situatie inhoudt. Daarom moeten vooropstaan bereidheid tot herziening van eigen zienswijzen en opvattingen in het licht van de veranderingen in de totale, historische situatie, de openheid tot een verantwoord gesprek met de ander, met erkenning en waardering van diens eigen geaardheid en levensomstandigheden, en de vastbeslotenheid om te komen tot een konstruktieve samenwerking die gedragen wordt door de overtuiging van menselijke solidariteit en historische lotsverbondenheid.

Dit impliceert in de eerste plaats dat men ook terdege kennis neemt van de inzichten en opvattingen van de andere. In de blanke expansie die volgde op de ontdekking van de zeeroetes en de nieuwe werelddelen heeft de Europese mens in belangrijke mate zichzelf aan de Aziatische en Afrikaanse mens opgedrongen. Vele Aziaten en Afrikanen hebben voor een deel de denkwijzen en levensgewoonten van de Europeanen geassimileerd. Maar omgekeerd beoordeelt de Europese mens nog steeds de Afrikaanse en Aziatische mens bijna uitsluitend in het kader van zijn eigen Europese denkgewoonten en levensnormen. Het is pas de allerlaatste tijd dat, dank zij de ruimere en beter gefundeerde kennis omtrent de denk- en levensgewoonten van de Afrikaanse en Aziatische volkeren, en dank zij het groeiende gewicht van de eigen stem van de leidende vertegenwoordigers in het kulturele, wijsgerige en politieke leven van de Afrikaanse en Aziatische landen, in het Westen enig begrip begint te komen voor de andere opvattingen van de Afrikaanse en Aziatische mens.

Azië en Afrika hebben in het verleden vele bloeiende beschavingen gekend. Azië is de bakermat van alle grote wereldgodsdiensten geweest. Nadat de macht van de grote agrarische beschavingscentra als Egypte, Mesopotamië, India en China belangrijk was getaand vielen zij ten prooi aan de overheersing door krijgshaftige nomadische en handeldrijvende stammen, zoals de Perzen, de Phoeniciërs, de Arabieren, de Seldsjoeken, de Osmanen, de Parten, de Scyten, de Hunnen, de Mongolen, de Mandsjoes, de Portugezen, de Hollanders, de Engelsen en Fransen. Toen de Westeuropese naties op het toneel verschenen ontmoetten zij in Azië nog alleen de late nabloeï van de feodale, door vreemde stammen overheerste rijken: het Osmaanse rijk in het Midden-Oosten, de Groot Mogoels in India, de Mandsjoe-dynastie in China. De veel actievere rol van het Westen

heeft het patroon van de nieuwe geschiedenis zijn stempel opgedrukt. In het ontwakend nationaal-historische bewustzijn van de Westeuropese landen is deze geschiedenis ook geschreven en zodanig als universele geschiedenis voorgesteld.

De botsing tussen Oost en West heeft de massa's van Afrika en Azië wakker geroepen. In het ontwakende nationaal-historische bewustzijn van de Aziatische en Afrikaanse volken is eveneens de behoefte gerezen om de wereldgeschiedenis mede te bepalen en om te vormen, en van eigen gezichtspunt uit te schrijven. Typerend hiervoor is b.v. het boek van de bekende Indische geschiedkundige en staatsman Kavalam Madhava Panikkar getiteld „Azië en de Westerse overheersing. Een overzicht van de Vasco da Gama-periode in de Aziatische geschiedenis 1498-1945”. Typerend is voorts de „Geschiedenis van de wijsbegeerte, Oosters en Westers” onder redactie van de grote wijsgeer en vice-president van India Sarvepalli Radhakrishnan geschreven door een keur van Indische, Chinese en Japanse denkers en geleerden. In juli van dit jaar vond in de School of Oriental and African Studies in Londen onder leiding van de Engelse kenner van Aziatische geschiedenis prof. C. H. Philips een kongres plaats over de veranderingen in de Aziatische geschiedschrijving waaraan vele bekende Aziatische geschiedkundigen hebben deelgenomen en waar een levendig en vruchtbaar gesprek is gevoerd over de vele grote, gezamenlijke problemen die het historische bewustzijn ons nu stelt. In Nederland heeft o.m. prof. J. M. Romein gepleit voor een herziening van de tot nu toe te veel Europa-centrische geschiedschrijving.

Maar geschiedenis wordt niet uitsluitend gemaakt door geschiedschrijvers. De geschiedschrijving is hoogstens de verantwoordelijke neerslag van wat in het veranderende historisch bewustzijn leeft en omgaat. Die geschiedschrijving markeert als het ware het denkend handelen van de mens in de geschiedenis. Zo betekent in het politieke bewustzijn van miljoenen jonge Afrikanen en Aziaten de A-en-A-konferentie van Bandoeng in april 1955 een belangrijke mijlpaal in de wereldgeschiedenis, een afsluiting van de inleidende fase in een grote ontwikkeling waarin de Afrikaanse en Aziatische volken een actievere rol zullen gaan spelen. De resoluties van Bandoeng geven uiting aan een besef van Afrikaans-Aziatische lotsverbondenheid.

Maar bij al die lotsverbondenheid is het nuttig de grote onderlinge verschillen en innerlijke tegenstellingen niet te vergeten. Het is niet juist te beweren dat Afrika en Azië een wereld op zichzelf vormen. Ze maken eerder een konglomeraat uit van verschillende werelden. Over de bonte verscheidenheid van de volken van Afrika en Azië wordt meer en meer bekend. Tussen de Bantoes, de Senegalezen, de Berbers en de Fellahs bestaan grote raciale en kulturele verschillen. De federale staat India is opgebouwd uit een veelheid van staatjes en volken, met verschillende kulturele en religieuze tradities. De republiek Indonesia draagt in zijn wapen het devies „Bineka tunggal ika” (Eenheid in verscheidenheid). De Chinese Volksrepubliek voert een actieve politiek ter bevordering van de kulturele tradities van de vele minderheden die China rijk is. Tussen de beschavingstrap van de Papoea's in het binnenland van West Nieuw Guinea, die nooit met de buitenwereld in aanraking zijn geweest, en die van landen als India, China en Japan ligt een enorm verschil. Tussen de feodale verhoudingen in de Arabische staten en de socialistische, sterk gekollektiveerde samenleving in Israël eveneens. Naast de bonte

verscheidenheid van kulturele en religieuze tradities valt vooral op het verschil in sociaal-economische structuur.

Voor deze eigen werelden van de Afrikaanse en Aziatische mens heeft men in het Westen nog te weinig oog. Te veel bekijkt men ze nog met wetenschappelijke nieuwsgierigheid, zoals men exotische planten en voorwerpen bestudeert en klassificeert. Het is nog veel te weinig de belangstelling van de mens tot de medemens. En alleen in deze mens-tot-medemens-verhouding is het mogelijk de ander te verstaan, is het mogelijk zich met deze andere te identificeren, met hem tot kommunikatie, tot verantwoord gesprek en tot konstruktieve samenwerking te komen.

In de eerste fase van de blanke expansie had men alleen belangstelling voor handelswaar: porselein, lakwerk, zijde, tropische produkten en koloniale waren, geruimd voor het goud en het zilver dat men uit Peru en Mexico roofde. In de tweede fase ontdekte men de schatten van de bodem: mineralen, edelstenen, olie, grondstoffen voor de moderne industrie. Maatschappijen werden opgericht en koncessies afgedwongen om deze bodemschatten te exploiteren, kanalen werden gegraven en pijpleidingen werden aangelegd om de rijkdommen naar de centra van het Westen te transporteren. Slechts in bijkomstige gevallen werd er rekening gehouden met de belangen van de lokale bevolking zelf. Imperialistische avonturiers paptten aan met feodale heersers, onderlinge veten werden aangewakkerd.

Er is een zekere romantiek die ook nu nog velen in het Westen bekoort en aanlokt: de romantiek van het Morgenland, van de Duzenden-een-nacht, van Kara-ben-Nemsi de held van het Avondland, van Lawrence van Arabië en Glubb van Jordanië, van het Italiaanse avontuur in Ethiopië en van de woestijnslag bij El-Alamein, van het vreemdelingenlegioen en het kolonialisme in Noord-Afrika. In de derde fase ontdekte men de betekenis van de Aziatische massa's voor de afzetmarkt en als goedkope arbeidskrachten voor een lichte industrie. Maar het aldus gevormde massa-proletariaat vormde de basis voor het ontwakend nationaal en sociaal bewustzijn. Deze massa's vonden hun leiders die de geschiedenis van Azië en Afrika een ander aanzien hebben gegeven: Tilak en Gandhi, Soen Yat-sen en Mao Tse-toeng, Ho Tsjing-min, Soekarno en Hatta, Kemal Ataturk, Saad Zagloel en Nasser, Bourghuiba, Kenjatta.

Wij zullen oog moeten hebben voor de vele nuances en schakeringen in de eigen geaardheid van iedere konkrete situatie op zichzelf met zijn moeilijkheden en weerstanden. Wij zullen niet te vlug klaar moeten staan met onze veroordelingen van de wijzen waarop de Afrikaanse en Aziatische mens in de verschillende situaties gemeend heeft te moeten reageren. Natuurlijk zijn we geneigd om niet alles goed te keuren, tonen we ons menselijkerwijze verantwoordigd over onmenselijke, barbaarse methoden. Maar we mogen niet uit het oog verliezen dat de betrokken Afrikaanse en Aziatische mens niet verkeert in situaties waarvoor onze normen gelden, dat hij zich geplaagd ziet tegenover onnoemlijke weerstanden waartegen alleen radikale middelen op kunnen. Ofschoon wij niet direkt hoeven goed te keuren, kunnen wij in ieder geval begrip opbrengen voor de motieven waardoor bv. de Kikoejoes in Kenya tot hun terreurdaden worden gedreven, hoeven wij niet bij voorbaat afwijzend te staan tegenover het kommunistische experiment in China.

Het afwegen aan de ene kant van de toelaatbaarheid van politieke machtsmiddelen op grond van overwegingen van menselijkheid en aan de andere kant van hun noodzakelijkheid op grond van de historische situatie en de strijd tegen bestaande, onmenselijke verhoudingen, moet gebeuren in iedere konkrete situatie opnieuw en

(Zie verder pag. 12) →

Sunfed

De term „hulp aan laagontwikkelde gebieden” wordt voor allerlei doeleinden zo vaak gebruikt en misbruikt dat het hoe langer hoe moeilijker wordt het probleem dat met deze woorden wordt aangeduid nog feitelijk te onderscheiden. Het is daarom nuttig nog eens vast te stellen dat men hier te maken heeft met een vraagstuk waarbij landen en volken betrokken zijn, die tezamen meer dan de helft van de mensheid bevatten (anderhalf miljard mensen, d.w.z. 150 keer de bevolking van Nederland). De massa der bevolking in deze gebieden leeft in omstandigheden die veel en veel slechter zijn dan de omstandigheden waarin een groot gedeelte van Nederland één winter lang, n.l. in de laatste bezettingswinter van 1944-1945 geleefd heeft.

Het werk dat in deze gebieden verzet zal moeten worden om daar een levenspeil te bereiken dat enigermate het voor onze streken geldende nabij komt zal niet in een vloek en een zucht kunnen geschieden. Zeer grote gebieden zullen een technische, economische, medische en sociale achterstand van ongeveer een eeuw moeten inhalen. De sociale omwenteling die zich in de meer ontwikkelde gebieden reeds voltrok zal in de laagontwikkelde landen, echter hier op veel grotere schaal, herhaald moeten worden.

Wil dit proces zich zonder al te grote schokken

voltrekken, dan zal de ontwikkeling in deze gebieden zo harmonisch mogelijk uitgevoerd dienen te worden. Harmonisch in zoverre dat de ontwikkeling over alle betrokken gebieden gelijkelijk dient te worden uitgevoerd en niet het ene land bij het andere ten achter blijft. Maar ook harmonisch land voor land opdat niet in een land b.v. de technische ontwikkeling verder voortgegaan is dan de medische of sociale ontwikkeling verdragen kan.

Dit alles is niet in korte tijd noch tegen geringe kosten te bereiken. De ontwikkeling van de laagontwikkelde gebieden zal jaren van arbeid en miljarden aan kapitaal kosten. Een groot deel van de benodigde arbeid en het benodigde kapitaal zal gespendeerd moeten worden aan werken die niet op korte termijn rendabel (laat staan winstgevend!) kunnen zijn en desondanks zullen arbeid en kapitaal in een continue stroom moeten blijven vloeien. Zolang de hulp aan de onderontwikkelde gebieden gegeven wordt zoals thans veelal geschiedt in de vorm van unilaterale hulp, d.w.z. hulp van één land aan één ander land, zal zij nooit volledig aan het doel beantwoorden. Het kan niet zo blijven dat de hulpverlening afhankelijk is van de sympathie van de gevende natie voor het (regime van) het ontvangende land. De continuïteit mag niet verstoord worden door parlementsverkiezingen of presidentsverkiezing. Struikelblokken als koude oorlog of

vreedzame koëxistentie en hindernissen als China-lobby, katoenverbouwers of soevereiniteit over Nieuw-Guinea moeten geen remmende werking kunnen uitoefenen.

Wat nodig is voor de hulp aan laagontwikkelde gebieden is een continue stroom van arbeid en kapitaal op lange termijn, niet van één land naar een ander, noch van één groep naar een andere groep, maar van alle meerontwikkelde landen naar alle laagontwikkelde gebieden onder controle van een orgaan dat niet afhankelijk is van enige belanghebbende natie.

De Organisatie der Verenigde Naties zou, indien zij funktioneerde volgens de beginselen waarvoor zij is opgericht, deze taak moeten vervullen. Er ontbreekt echter zo hier en daar het een en ander aan deze organisatie en zo bleek al na enige jaren plannen maken voor hulp aan laagontwikkelde gebieden dat er wel veel projecten ontworpen werden doch slechts weinige uitgevoerd. De voornaamste rem op de uitvoering van deze plannen werd gevormd door gebrek aan kapitaal, vooral gebrek aan kapitaal voor werken die pas op lange termijn rendabel zullen zijn.

De deelnemende staten stelden geen kapitalen beschikbaar dan alleen aan die laagontwikkelde landen die bereid zouden zijn met de belangen van de „gevende” naties rekening te houden. Het partikuliere kapitaal zocht in de eerste plaats naar winstgevende beleggingen van korte duur.

In de voorjaarszitting van de Assemblée der Verenigde Naties in 1952 werd een resolutie aangenomen, waarin aan de Economische en Sociale Raad werd opgedragen een plan op te stellen om „zodra de omstandigheden dit toelaten een fonds op te richten tot het verlenen van hulp, kredieten en leningen op lange termijn tegen lage renten aan onderontwikkelde landen, met het doel om hen, op hun verzoek, te helpen met het versnellen van hun economische ontwikkeling...”

Aan de najaarsvergadering in 1953 werd het gevraagde rapport overgelegd. Het stelde voor over te gaan tot het oprichten van een „Special United Nations Fund for Economic Development” (Sunfed). Het fonds zou voor de eerste twee jaren van zijn bestaan moeten kunnen beschikken over een aanvangskapitaal van rond f 950.000,-, bijeen te brengen door tenminste dertig landen; de verdere inkomsten zouden moeten bestaan uit bijdragen van de deelnemende staten en uit door partikulieren bijeen gebrachte gelden.

Het rapport werd aangehouden, voornamelijk omdat van Amerikaanse zijde de voorwaarde werd gesteld dat „genoeg vooruitgang zal zijn gemaakt met de internationale ontwapening”. Dat is natuurlijk ook een manier om „zodra de omstandigheden het toelaten” te interpreteren. In de najaarszitting van de V.N.-Assemblée in 1954 werd door de Nederlandse vertegenwoordiging een voorstel ingediend tot benoeming van een werkgroep, die de statuten voor zulk een fonds zou moeten ontwerpen. Dit is dus nu twee jaren geleden en intussen is de oprichting van Sunfed geen stap dichterbij gekomen. Er is natuurlijk een werkgroep aan het werk getogen en die werkgroep heeft natuurlijk wel iets gewrocht, maar men is er in geslaagd om in de vergadering van de Economische en Sociale Raad, gehouden in augustus 1956, het resultaat van deze arbeid in de ijskast op te bergen door een resolutie aan te nemen die naar de woorden van de voorzitter van deze vergadering (een Pakistaan) „van louter neutraliteit vrijwel nutteloos is”. Men wacht met belangstelling op het definitieve rapport van de studiekommissie ad hoc inzake Sunfed en men hoopt dat de algemene vergadering van de V.N. intussen zal onderzoeken welke andere maatregelen kunnen bijdragen tot de vergemakkelijking van de aanstaande vorming van een speciaal fonds voor de economische ontwikkeling, zo kan men de resolutie samenvatten.

Zo is dus het „Special United Nations Fund for Economic Development” nog niet verwezenlijkt, de eerste poging om de hulp aan laagontwikkelde gebieden los te maken van de belangen der individuele staten en de belangen van partikuliere beleggers is tot nu toe nog zonder praktisch gevolg gebleven. Dit hoeft natuurlijk niet zo te blijven, er kan door voortdurende aandrang van de openbare mening verandering komen in de houding van regeerders en regeringen. Is dit niet een taak voor humanisten om, waar zij ook de gelegenheid krijgen, te pogen de openbare mening te beïnvloeden ten gunste van de hulp aan de laagontwikkelde gebieden, dus ten gunste van Sunfed?

M. BUITENHUIS

Vervolg: De mens in Afrika en Azië

met de volle inzet van eigen verantwoordelijkheid. Terugdeinzen voor het gebruik van politieke machtsmiddelen kan betekenen een bezwijken voor de weerstand, nalaten van de plicht tot handelen door hen die door grote bewustheid en hun sleutelposities geroepen zijn om te pogen onmenselijke verhoudingen te veranderen. Wij mogen niet vergeten hoe groot de innerlijke worsteling meestal is die de Afrikaanse en Aziatische mens heeft doorgemaakt voor hij tot politieke actie komt, hoe groot de desillusie geweest is na het mislukken van halfslachtige maatregelen, hoe fnuikend het ondergaan van bureaucratische corruptie werkt op het besef van menselijke waardigheid.

Achter de hele strijd voor politieke en sociaal-economische emancipatie staat het verlangen naar een menswaardiger samenleving. In wezen gaat deze strijd vooraf en is onverbreekbaar verbonden aan de strijd tegen honger, tegen armoede, tegen ziekte, tegen analfabetisme, tegen uitbuiting, en tegen alle geweldige weerstanden, van binnen en van buiten, die aan deze ontwikkeling in de weg staan. Deze strijd wordt geboren uit een verlangen naar meer menselijkheid en wordt gedragen door het besef dat de mens op grond van eigen menselijke vermogens moet trachten de menselijke samenleving te verbeteren. Laten wij er vooral van overtuigd zijn, dat deze menselijkheidsfaktor een machtige stuwende invloed uitoefent op de revolutionaire beweging in Afrika en Azië. Ten slotte zijn ook de leringen van Satyagraha en Ahimsa van Aziatische herkomst en speelt het Boeddhisme nog steeds een belangrijke rol. Nieuwe konstruktieve wegen worden beproefd. Zo ooit het dilemma kapitalisme of kommunisme zal kunnen worden overwonnen dan is het zeker niet in de laatste plaats in de nieuwe vormen van samenleving die de Afrikaanse en Aziatische mens bezig is te ontwikkelen.

Alleen wanneer wij begrip opbrengen voor heel deze konkrete achtergrond met al zijn nuances en spanningen, waartegen de Afrikaanse en Aziatische mens leeft en handelt, kunnen wij komen tot de juiste menselijke verstandhouding, nodig voor de goede samenwerking bij alle plannen tot ontwikkeling van onderontwikkelde landen. Inderdaad, moet deze ontwikkeling het karakter dragen van samenwerking, en niet van hulp die met strategische bedoelingen wordt opgedrongen. Samenwerking ook, omdat wij zelf in het Westen hebben te strijden tegen een verouderde mentaliteit van egocentrisme, romantiek en avonturendrang. Genuanceerde objectieve kennis van de konkrete situatie is voorwaarde voor een begrip van de werkelijke verhoudingen.

Naast deze objectieve kennis van de situatie is nodig de subjectieve identifikatie met de konkrete mens die in die situatie leeft. De mogelijkheid tot menselijke verstandhouding immers is gelegen in de fundamentele gemeenschap van ons menszijn. Wij kunnen de ander waarderen en met hem tot vruchtbare samenwerking komen omdat wij hem zien kunnen als mens in een menselijke situatie. Daarom is besef van menselijke solidariteit en historische lotsverbondenheid een onontkoombare eis, die op grond van ons humanisme gesteld moet worden, om te komen tot ontmoeting en kommunikatie tussen de Europese mens en de mens in Afrika en Azië. In dit opbouwende gesprek en deze konstruktieve samenwerking kunnen de achterstanden in ontwikkeling, met gebruikmaking van de gezamenlijke materiële hulpbronnen, technische vindingen en geestelijke waarden, het best worden overwonnen.

Het voorbereiden en aansturen tot dit gesprek en deze samenwerking is de voornaamste bijdrage van het humanisme in het probleem van de onderontwikkelde gebieden.

DR. KWEE SWAN LIAT

De minder ontwikkelde gebieden, Nederland en het Westen

De achterstand in economische ontwikkeling van het grootste deel der wereld in vergelijking tot Noord-Amerika, Noord- en West-Europa en de blanke dominions van het Britse Gemenebest is eerst na de tweede wereldoorlog algemeen onderkend als een internationaal probleem van de eerste orde. Verschillen in welvaart tussen landen en delen der wereld zijn er steeds geweest. De zeer recente internationale belangstelling voor dit verschijnsel heeft dan ook andere oorzaken dan de konstatering van deze verschillen op zichzelf of van het feit, dat zij eerder toenemen dan kleiner worden.

Hier valt een zekere analogie waar te nemen met het naar voren komen van het sociale vraagstuk in de Westeuropese landen gedurende de vorige eeuw. Tevoren had het ook in dit geval niet ontbroken aan verschillen en zelfs spanningen tussen arm en rijk, doch deze gingen eerst de nationale politiek beheersen als gevolg van de industriële revolutie. De concentratie in de industriële centra van arbeiders in de directe omgeving van de welgestelde bourgeoisie maakte hen bewust van hun kollektieve inferieure status en werkte hun organisatie in vakverenigingen en politieke partijen in de hand. In de politieke strijd beriep de arbeidersmassa zich op de idealen van vrijheid, gelijkheid en broederschap in het teken waarvan de bourgeoisie eerst kort tevoren zijn eigen machtspositie in de staat had verworven.

Het probleem der minderontwikkelde gebieden kan in zekere zin worden aangemerkt als het „sociale vraagstuk” in wereldverband. Het is in zijn huidige akute vorm eveneens aan de orde gesteld door een revolutie in de bestaande verhoudingen. De verspreiding van de democratische ideologie en de vorming van een westers geschoolde bovenlaag heeft in de niet-westerse gebieden de drang naar politieke onafhankelijkheid van het Westen opgeroepen. De beide wereldoorlogen en de huidige tegenstelling tussen het democratische en het kommunistische machtsblok hebben het emancipatieproces verhaast. De in de strijd om politieke emancipatie gewekte aspiraties en energieën richten zich na het verkrijgen van de nationale onafhankelijkheid op de economische emancipatie. Ook hier valt een parallel op te merken met de binnenlands-politieke evolutie in de Westeuropese landen, waar na het verwerven van het algemeen kiesrecht – de politieke democratie – met verdubbelde energie werd gestreefd naar de economische democratie.

Het is moeilijk na te gaan of het levenspeil van de Aziatische, Afrikaanse en Latijns-Amerikaanse massa's thans hoger of lager is dan in vorige eeuwen. Dit is ook niet van praktisch belang. Een feit is, dat het voor onze westerse normen onvoorstelbaar laag is en dat onze normen in deze landen steeds meer ingang vinden tengevolge van de westerse scholing der leiders en de sterk toegenomen communicatiemogelijkheden. De massa's zijn zich bewust geworden van de grote welvaartsverschillen evenals de arbeidersklasse in de 19e-eeuwse industriecentra en ervaren deze als een onrecht, dat verholpen moet worden. De verbetering van het lage levenspeil der economisch misdeelden in het Westen is mogelijk geworden door een aanmerkelijke stijging van de produktiviteit, gepaard gaande met een rechtvaardiger verdeling van het maatschappelijke inkomen. Hetzelfde

proces zal zich in de minderontwikkelde gebieden moeten voltrekken.

Het is van belang erop te wijzen, dat een te ver doortrekken van de analogie, waarop ik doelde, tot onhoudbare konklusies kan voeren. In de westerse samenlevingen bestond een duidelijke samenhang tussen de lage beloning van de arbeid en de hoge opbrengsten uit kapitaal. Een dergelijke korrelatie tussen de welvaart der hoogontwikkelde en de armoede der minderontwikkelde gebieden kan de verschillen slechts zeer ten dele verklaren. Slechts een zeer gering percentage van de bevolking in de minderontwikkelde gebieden is in het verleden betrokken geweest bij de produktie in de westers-economische sfeer. Sociaal en economisch hoogontwikkelde landen als Zwitserland, Zweden, Canada of Nieuw-Zeeland hebben nooit koloniën bezeten, terwijl een niet weg te cijferen aantal der onderontwikkelde landen geen koloniale overheersing heeft gekend dan wel zich hiervan heeft bevrijd aan de vooravond van de industriële ontwikkeling van het Westen. De economisch afhankelijke positie, waarin deze landen niettemin verkeerden als grondstoffenleveranciers en afzetgebieden werd tot voor kort eveneens ingenomen door Canada, Australië en Nieuw-Zeeland, die bezwaarlijk tot de minderontwikkelde gebieden konden worden gerekend. Grote regionale welvaartsverschillen doen zich evenzeer binnen de grenzen van sommige westerse landen voor, bijvoorbeeld tussen Noord- en Zuid-Italië en Noord- en Zuid-Frankrijk.

De achterstand in ontwikkeling is in de eerste plaats een gevolg van de ontstellend lage produktiviteit van de landbouw in de betrokken gebieden, terwijl de landbouw het bestaansmiddel van het overgrote deel der bevolking vormt. Een gebrekkige infrastructuur en geringe volksoontwikkeling belemmeren de economische vooruitgang. Verhoging van de agrarische produktie teneinde een behoorlijke voeding van de bevolking te waarborgen is in de meeste gebieden het eerst nodige. Industrialisatie kan vervolgens een bestaan verschaffen aan het arbeidssurplus in de landbouw, waardoor de weg vrij komt voor verhoging van de agrarische produktiviteit per man.

Ik heb het voorrecht gehad persoonlijk in India te kunnen waarnemen, dat 'n onderontwikeld land op eigen kracht grote resultaten op deze weg kan boeken, indien de binnenlands-politieke situatie gunstig is en de regering er in slaagt de maatschappij in al haar geledingen te aktiveren. Het eerste Vijfjarenplan (1951–1956) heeft een stijging van het nationale inkomen met 18 pct tot resultaat gehad, terwijl het aandeel van de buitenlandse hulp slechts een tiende bedroeg van het totaal der overheidsuitgaven in het kader van het plan. Niettemin is deze buitenlandse economische hulp, alsmede de assistentie van buitenlandse deskundigen van essentiële betekenis geweest voor het welslagen van het plan en in nog sterkere mate zal dit het geval zijn bij de uitvoering van het programma voor de volgende vijf jaar.

Binnen nationale grenzen is het een vanzelfsprekende zaak dat publieke middelen worden aangewend voor de versnelde ontwikkeling van

achtergebleven gebieden. Het saamhorigheidsgevoel dat hieraan in nationale verhoudingen ten grondslag ligt dient eveneens in internationaal verband als uitgangspunt te worden aanvaard.

De instelling van publieke opinie, volksvertegenwoordiging en pers in Nederland met betrekking tot de hulp aan onderontwikkelde gebieden is naar verhouding zeer positief en ons land heeft steeds een grote bereidheid aan de dag gelegd om in het kader van de Verenigde Naties zijn aandeel bij te dragen in de begroting van het Expanded Technical Assistance Program en in het werkkapitaal van de International Bank en International Finance Corporation. Nederland is in de afgelopen jaren het enige westerse land geweest, dat onvoorwaardelijk de totstandkoming heeft gesteund van een Special United Nations Fund for Economic Development. Bij de behandeling van dit onderwerp in de negende Algemene Vergadering der V.N. is door Nederland een aanzienlijk grotere opzet van het SUNFED voorgestaan, dan waarvan in de voorstellen sprake was.

Het SUNFED is echter niet tot stand gekomen, voornamelijk door tegenkanting van de V.S. en het Verenigd Koninkrijk, welke landen de voorkeur geven aan de bilaterale vorm van hulpverlening. Het voorstel komt in 1957 opnieuw aan de orde, doch de perspectieven zijn op dit moment niet gunstig.

Intussen zou dit fonds het enige multilaterale kanaal zijn waarlangs de Nederlandse bereidheid om offers van betekenis te brengen ten behoeve van de economische hulpverlening, in daden kan worden omgezet. Het feit, dat dit kanaal vooralsnog niet open komt heeft velen doen overwegen of Nederland in afwachting van de totstandkoming van het fonds niet andere wegen moet zoeken om zijn bijdrage te leveren, temeer waar landen als de V.S., Canada, Australië, Nieuw-Zeeland en Noorwegen zich per hoofd der bevolking aanzienlijk grotere offers getroosten dan ons land, door bilateraal, van land tot land, bijstand te verlenen. Deze overweging ligt ten grondslag aan de motie, voorgesteld door de heer Ruygers, mej. Klompé en de heren Burger, Bruins Slot, Van Lier en Korthals, bij de behandeling door de Tweede Kamer van de begroting van Buitenlandse Zaken op 22 december 1955, in welke motie wordt aangedrongen op de instelling van een jaarlijkse begrotingspost ter vorming van een nationaal fonds voor uitbreiding van de hulp aan de sociale en economische ontwikkeling der minderontwikkelde gebieden buiten het Koninkrijk. Een beslissing over het instellen van de verlangde begrotingspost moest aan de na de verkiezingen te vormen nieuwe regering worden voorbehouden.

Inmiddels is wel van regeringszijde verklaard, dat de principiële Nederlandse voorkeur voor hulp via de organen der Verenigde Naties technische en materiële hulp aan bilaterale projecten niet geheel behoefde uit te sluiten zolang er nog geen apparaat voor multilaterale economische steun bestaat.

Indien de nieuwe regering zou besluiten tot de vorming van het fonds, bedoeld in de motie Ruygers c.s. en op voorlopige voet bilateraal hulp zou gaan verlenen, wordt er een herbezinning op de Nederlandse motieven noodzakelijk, aangezien de beslissing ten aanzien van de besteding der middelen bij de nationale instanties komt te berusten. De relatief geringe omvang van een nationaal fonds maakt concentratie van de hulpverlening op bepaalde landen en projecten onvermijdelijk en de criteria voor het vaststellen van prioriteiten dienen te voren te worden doordacht.

De morele en humanitaire motieven en de algemene gevoelens van menselijke saamhorigheid, die de Nederlandse bijdragen aan de

(Zie verder pag. 14) →

Natuurlijk humanisme

Zoals een kerkvader (was het niet Tertulianus?) gezegd heeft, dat de ziel van nature Kristen is, zo zou men ook kunnen zeggen, dat de ziel van nature humanist is. Zonder deze beide gezegden diepgaand te onderzoeken, wil ik van het één een paar voorbeelden geven (van het ander laat ik het aan de kerkvaders en hun geestelijke nazaten over).

In de oorlogsjaren kwam ik eens door een onheilige oorzaak (ik wilde n.l. een suikerbon kopen) bij een arbeidersfamilie in huis, die ik niet kende. Het gesprek kwam op politiek, op communisme zelfs, en de man zei: „Zelf ben ik katholiek, maar ieder beginsel is goed, als je er maar naar leeft.” Dit woord van wijsheid en verdraagzaamheid is me altijd bijgebleven, en ik ben overtuigd, dat vele katholieken en andere orthodoxe kristenen er zo over denken, al komen ze aan de formulering niet toe.

Het andere voorbeeld is... admiraal De Ruyter. Door de ontwakende historische belangstelling van mijn dochter en daaruit voortvloeiende vragen, die ik niet kon beantwoorden, zag ik me genoodzaakt een boekje over de man te lezen, en zelfs een bedevaart te maken naar de Nieuwe Kerk in Amsterdam om zijn praalgraf, en naar het Rijksmuseum om andere merkwaardigheden te bezichtigen, die ik tot nu toe nooit gezien had. En... het viel mee. Onze zeventiende-eeuwse zeehelden zijn voor de volwassenen humanist over het algemeen niet het soort mensen, waar hij naar opblijkt om hun voorbeeld te volgen en lering te putten uit hun leven en streven. Zij zijn te militaristisch en bovendien is er in hen al teveel van Batavus Droogstoppel.

Die De Ruyter had echte burgermansidealen van rentenieren, een kristelijk sterfbed, en mannelijke nakomelingen. Dat hij in zijn jeugd een soort zeerover en later een krijgsheld was, werd door hemzelf maar matig geapprecieerd. Zoals Busken Huet minachtend zegt: „Hij viste een weduwe uit het slootje van de burgerlijke liefde”, m.a.w. een verdienstelijk erotikus was het ook al niet. Kortom, hij was een man van zijn tijd, van het begin van onze burgerlijke beschaving.

En toch stond deze man boven zijn tijd, hij was niet alleen vechttas en rentenier, hij was een grote persoonlijkheid, waardoor hij, ongeletterd als hij was, toch op één lijn kwam met de intellectuelen van zijn tijd. Jan de Witt, de vriend van Spinoza, was ook zijn vriend. De reden hiervan vind ik in de volgende zinnen uit zijn levensbeschrijving: „Hij hoorde zeer ongaarne dat men eenige verschillende Christenen, ja zelfs dat men alle menschen, die buiten 't Christendom waren, geheel en al veroordeelde: maar wilde 't oordeel liever opschorten, ziende wel geen grond van hoop, omdat buiten Christus geen zaligheid is, ook buiten Christus vaststellende maar nochtans erkennende een ondoordringelijke diepte, beide van oordeel en barmhartigheid, liet hij de zaak Gode bevelen. 't Was hem ook zeer tegen de borst, als men iemand, die dwaalde in zijn religie bespootte. Hij toonde ook in alle gelegenheid een vijand te zijn van alle profaniteit of verachting van heilige zaken en van alle redeneringen van ongebondene schrandere geesten tegen God, godsdienst of goede zeden, hebbende een onuitspreklijke afkeer van zoodanige luiden, van wat staat of gelegenheid die ook mochten zijn.”

Zo blijkt de admiraal iemand van een zeer persoonlijke overtuiging en vroomheid. Hij sloeg geen kerkdienst over, hij zong graag, maar nooit anders dan psalmen, hij las alleen stichtelijke boeken, liet zich echter niet tot hovaardij of fanatisme verleiden, behield een gevoel van verbondenheid met de hele mensheid, waarin waarschijnlijk de eigenlijke wortel van zijn vroomheid lag, meer dan in calvinisme, dat hij officieel aanhing. Zijn afkeer van de „schrandere geesten” lag ook weer daarin, dat zijn godsdienst uit zijn gevoelsleven voortkwam, en niet intellectueel-beredeneerd was.

Eenzelfde tweezijdige instelling zien we in het feit, dat hij aan de ene kant erge eerbied voor dominees had, en er trots op was er twee tot schoonzoon te hebben, aan de andere kant niet velen kon, dat ze „zich met andere zaken dan van hun ambt bemoeiden of eenige onbescheidene vrijmoedigheid gebruikten”. In zekere

Bij de dood van Dirk Coster

Dirk Coster is 9 oktober j.l. op 69-jarige leeftijd als een eenzame, als een in zijn levenswerk miskende en gefrustreerde persoonlijkheid gestorven. Weliswaar heeft het hem na de tweede wereldoorlog niet aan blijken van waardering ontbroken, waaronder het ereburgerschap van zijn stad Delft en het hem door de Amsterdamse gemeente-universiteit geschonken eredoktoraat hoogtepunten zijn geweest, maar de slag die hem in het bijzonder door E. du Perron in diens polemische geschrift „Uren met Dirk Coster” is toegebracht, is hij nooit geheel te boven gekomen en heeft hem in de waan doen verkeren, dat zijn rol in de Nederlandse letteren voorgoed was uitgespeeld. Had hij zich minder emotioneel de oorzaak kunnen realiseren van de verbetering en grondigheid waarmee Du Perron hem bestreden heeft, dan zou hij ingezien hebben, dat hem dit geenszins tot oneer strekte, omdat hij getaxeerd werd als een typische vertegenwoordiger van stromingen in de toenmalige Nederlandse beschaving, belangrijk genoeg om op niets en niemand ontziende wijze in het geding gebracht te worden. Het etisch idealisme dat in brede lagen van de maatschappij wortel had geschoten, vond immers in zijn „Marginalia” (1920) zijn zuiverste formulering, evenals er in de letterkundige kringen de bereidheid bestond zich onder zijn stimulans te richten naar die kunst die van algemene mensenliefde is doorlicht. Zijn temperamentvolle natuur die op de overwinning van de geest preludeerde, verlangde ná het begrip het oordeel, waarvan de noodzakelijke subjectiviteit geneutraliseerd wordt door een hogere objectivering: „Zichzelf bewust te zijn en zich terzelfdertijd van de betrekkelijkheid van zijn Ik bewust te zijn.” De huidige ontwikkeling van het beschavingsbeeld biedt aan die visie ruimer kansen dan aan de principia van Du Perrons bestrijding, hetgeen Costers heengaan een onmiskenbare tragiek verleent.

F. P. HUYGENS

zin was hij een tegenhanger van Rembrandt, met dezelfde diepgevoelde, persoonlijke vroomheid. Om zich in die tijd buiten het kristendom te stellen moest men een groot intellectueel zijn, en dat waren noch de admiraal noch de schilder, dat hoorde niet bij hun vak. Naar het gevoel echter waren ze humanist, d.w.z. van besef van algemene menselijkheid doordrongen.

Onze zeventiende eeuw was toch wel een grote tijd door de rijke verscheidenheid aan typen en mogelijkheden, die in één generatie tot ontwikkeling konden komen.

M. A. LINDENBERG

Vervolg: De minder ontwikkelde gebieden, Nederland en het Westen

multilaterale fondsen der Verenigde Naties voldoende rechtvaardigen, geven geen uitsluitel ten aanzien van deze criteria en worden bovendien in het bilaterale contact niet voetstoots aanvaard.

Van de Canadese minister van Buitenlandse Zaken, Lester Pearson, is het woord afkomstig, dat de onderontwikkelde gebieden inderdaad behoefte hebben aan „know how” maar daarnaast niet minder aan „know why”. Een concreet en oprecht beleden belang van de hulpverlenende mogendheden ter motivering van hun bijstand, kan klaarheid scheppen in een sfeer, die vaak nog bedorven wordt door ressentiment en wantrouwen. Uitsluitend altruïstische motieven wekken in deze sfeer gemakkelijk reminiscenties aan „the white man's burden”. In het rapport van de subkommissie „Laagontwikkelde Gebieden” van het Humanistisch Verbond wordt dan ook terecht opgemerkt dat „hulp pas op grote schaal en voor langere periode te verwachten is indien bij het

betrokken volk de overtuiging zou ontstaan, dat zulk een handelwijze tevens in het eigen belang zou zijn”.

De verwachting, dat een sterk verhoogde koopkracht op den duur een aanzienlijk vergroot afzetgebied zou opleveren is zulk een motief, doch van groter gewicht naar mijn persoonlijk inzicht is de drijfveer van het Westen om in een zo groot mogelijk deel van de wereld de sociaal-ekonomische voorwaarden te helpen scheppen om vrije, democratische samenlevingen in stand te houden en zodoende mede de eigen samenleving te behoeden voor de opkomst en het veldwinnen van extremistische totalitaire ideologieën en regimes.

Openlijke erkenning van deze drijfveer heeft in mijn ogen de verdienste te getuigen van de waarde, die het Westen i.c. Nederland hecht aan vrijheid en democratie en het in vele minderontwikkelde gebieden bestaande misverstand weg te nemen, als zou het Westen geen maatschappelijk ideaal meer hebben.

S. L. MANSHOLT

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredakteur: dr. H. Bongers. Redaktiesekretaris: J. van Straten, Goethelaan 73, Utrecht. Telefoon: 31563. Administratie en advertenties: Bleyenburgstraat 1, Utrecht. Tel.: 10163. Postgiro 304.960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht. Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 1,— per regel. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 3,50 p. jaar, voor niet-leden f 6,—. Buitenland f 6,50. Losse nummers: f 0,20.

„De grote manoeuvres”

Men vraagt zich wel eens af, waarom een bepaalde kunstenaar een bepaald pseudoniem kiest: het verband tussen persoon of werk en de aangenomen naam is lang niet altijd duidelijk. Maar het is glashelder, waarom de Parijzenaar René Chomette zich René Clair is gaan noemen: de naam past hem als een aangemeten pak. Want zijn films zijn „clair”: zij missen alle duistere diepzinnigheid, zij zijn doortrokken van sprankelende charme en lucide humor.

René Clair is begonnen als avantgardist: zijn balletfilmje „Entr'acte”, dat in 1924 allen die aan de toekomst van de film als zelfstandige kunstuiting geloofden een hart onder de riem stak, was zuiver experimenteel. En daarenboven is hij een van de weinige avantgardisten die het gelukt is de sprong van experiment naar speelfilm voor een groter publiek te maken zonder dat hij daarbij aan originaliteit en trefzekerheid verloor: 'Le chapeau de paille d'Italie', („het strooien hoedje”), 'Sous les Toits de Paris' („Onder de daken van Parijs”), 'Le Million', 'A nous la Liberté' („Leve de vrijheid”), staan met gulden letters geboekstaafd in de annalen der filmhistorie.

En dit was niet de enige sprong die hij zonder kleerscheuren maakte: ook de sprong over de oceaan (met als tussenlandingsplaats Engeland waar hij de verrukkelijke 'The Ghost goes West' („Het spook gaat naar het Westen”) maakte, een sprong, waarbij zoveel prominente Europese regisseurs artistiek gesproken de nek braken, is hem gelukt. Na de oorlog maakten wij kennis met 'I married a witch' („Ik trouwde met een heks”), in 1942 in de Verenigde Staten vervaardigd, en toen hij kort daarop naar Frankrijk terugkeerde en daar opnieuw aan het filmen sloeg bleek hij niets van zijn meesterschap te hebben ingeboet.

Niets van zijn meesterschap — wel iets van zijn luchthartigheid misschien. Reeds in 'Le Silence est d'Or' („Zwijgen is goud”), was een zekere melancholieke grondstemming te bespeuren en in zijn nieuwste film 'Les grandes manoeuvres' is deze tragische inslag wel heel duidelijk. 'Les grandes manoeuvres' is een liefdesgeschiedenis uit de Franse 'bel époque', de beginjaren van deze eeuw. Zij speelt in een klein garnizoensplaatsje, waar een Don Juan in luitenantuniform, Armand de la Verne (Gérard Philipe) de vrouwen doet wenen van liefdesgeluk en smart en de mannen doet knarsetanden. Hij is bijzonder trots op zijn reputatie van onweerstaanbare minnaar; zó trots dat hij in een overmoedige bui een gevaarlijke weddenschap afsluit. Hij zal de winnares van de verloting ten bate van het Rode Kruis veroveren vóór de grote manoeuvres, die over veertien dagen beginnen. De inzet: de kosten van het diner dat op de avond daarvoor zal worden gegeven.

Armand boft, want de winnares is een mooie, jonge vrouw uit Parijs (Michèle Morgan), een vreemde eend in de bekrompen bijt van het garnizoensstadje. De vrijage verloopt weliswaar niet al te vlot, maar toch maakt Armand enige vorderingen. En dan gebeurt het, dat hij in de kuil valt die hij voor zijn Marie Louise had gegraven; het avontuur wordt ernst, voor het eerst van zijn leven gaat hij werkelijk van een vrouw houden. Doch Marie Louise, op de hoogte gebracht van de fatale weddenschap, is bang voor hem geworden; ze gelooft niet meer in zijn liefde, ze durft hem niet te vertrouwen. Op de avond van het diner smeekt hij haar de volgende morgen haar venster open te zetten als teken dat zij zijn liefde

aanvaardt. Doch als hij in vol ornaat uitrijdt blijft het venster gesloten...

Natuurlijk is dit eigenlijk een klicheeverhaal, dat al vele malen geparafraseerd is, zowel in films als in romans en toneelstukken. Maar dat doet er niets toe: het gaat in de kunst om de manier waarop de grondstoffen zijn verwerkt. Een René Clair zou René Clair niet zijn, als hij van een klicheeverhaal een klichee-film maakte. Dat is 'Les grandes manoeuvres' dan ook beslist niet geworden; men herkent de hand van de meester in talrijke kleine, fijne trekjes; in de ironie, waarmee de notabelen van het stadje worden geobserveerd, in de lichte charme waarmee de liefdesavonturen worden aangeduid. Ook, en zeker niet in het minst, in het verrassende 'understatement' van het einde; geen verzoening, geen hartbrekend afscheid, alleen het venster dat onherroepelijk gesloten blijft. We mogen overigens wel blij zijn, dat René Clair zijn oorspronkelijke versie van het scenario heeft herzien; hij was namelijk van plan Marie Louise zelfmoord te laten plegen en haar dienstmeisje het raam open te laten gooien om de gaslucht te verdrijven net op het moment dat Armand voorbij rijdt.

Doch ondanks het vele, waardoor 'Les grandes manoeuvres' zich van de gemiddelde historische liefdesfilm onderscheiden, is hij toch niet een van René Clair's beste films geworden. Daarvoor zijn de vondsten te dun gezaaid en is het geheel toch te zwaar opgezet. Telkens glijdt het van een verrukkelijke badinage af naar een té romantisch, té tragisch liefdesverhaal. Men heeft ook het gevoel, dat René Clair zijn hoofdpersonen te ernstig

„In de afgelopen vijftig jaar hebben we de theorieën ontwikkeld dat het belangrijkste doel van opvoeding en karaktervorming hierin bestaat dat er burgers door worden gevormd, die „goed aangepast zijn”, zoals dat heet, en zonder moeite in het maatschappelijk patroon passen. Ik ben heus niet tegen „aanpassing” maar ik heb toch wel ernstig bezwaar tegen deze aankweking van geestelijk neutralen, tegen deze vijandigheid ten aanzien van al wat uit de band springt en in de oppositie gaat. Dit is ten slotte een eeuw van beslissingen en daarom lijkt het me toe dat we niet enkel „goed-aangepaste” goed-uitgebalanceerde persoonlijkheden nodig hebben, nette groepsleden en konformisten, maar meer persoonlijke, uit de rij springende karakters; mensen die met open ogen en een open geest de maatschappij betreden, die zij willen helpen veranderen. We hebben eigenlijk allerlei soorten mensen nodig, niet slechts één standaardtype.”

(Adlai Stevenson in een rede tot de Amerikaanse vrouwen).

neemt: vooral de figuur van Marie Louise zou gewonnen hebben als Clair een tikje van de ironie, die hij aan de bijfiguren en de entourage spendeert, op haar zou hebben overgebracht. Nu komt er nog bij, dat de keuze van Michèle Morgan voor deze rol misschien minder geslaagd is geweest: zij heeft een typisch tragedienne-gezicht, dat zich slecht leent voor luchtige spot.

Willen wij hiermee zeggen, dat René Clair zich in het vervolg maar niet meer aan een tragische film moet wagen? Wij zouden het niet durven! Clair is een groot kunstenaar en wie weet tot welk meesterwerk zijn nieuwe instelling nog eens kan leiden. Dit te meer omdat we 'Les grandes manoeuvres' toch echt niet mislukt mogen noemen; daarvoor blijft er voor de ware filmminnaars veel te veel te genieten over.

WILLY BERG

Michèle Morgan en Gérard Philipe in „De grote manoeuvres”

N.V. Levensverzekering-Maatschappij

AURORA (opgericht 1887)

Amsterdam - Herengracht 62 - Telefoon 47006-42878

Kapitaal-, Lijfrente-, Volksverzekeringen

en ... het veel gevraagde

Aurora Spaarcertificaat

(3% rente en een gegarandeerd spaarkapitaal ook na overlijden) - Vraagt vrijblijvend nadere inlichtingen

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr. W. J. JONG en H. KUYSTEN
Administratie-adres: Postbus 246, Rotterdam
Postgiro 445129 • Abonnementsprijs f 3.— per jaar

Wie helpt a.s. jong echtpaar,
(het lange wachten beu) aan

REDELIJKE INWONING
in Rotterdam of omstreken?

Brieven aan F. Hoogervorst, Korte Kade 20a
Rotterdam.

Ook Uw buitenkerkelijke buurman interesseert zich voor „Mens en Wereld”. Laat het hem lezen en maak hem abonnee!

LANDDAG SOCRATES

Indien U nog wilt deelnemen aan deze Landdag op

ZONDAG 4 NOVEMBER A.S.,

geeft U dan per omgaande op bij het Sekretariaat van de

**Humanistische Stichting Socrates,
Bleyenburgerstraat 1, Utrecht
Telefoon 030-10163**

Onderwerp: **DE HUMANIST EN HET
OPENBARE ONDERWIJS**

Plaats: Internationale School voor Wijsbegeerte, Dodeweg 8, Amersfoort.

Kosten: f 4,50 (inclusief lunch), zonder lunch f 2,50. Voor donateurs en kontribuanten van de Stichting: met lunch f 2,50, zonder lunch f 0,50 (voor koffie en thee)

Laagontwikkelde gebieden

Over dit belangwekkende en actuele onderwerp is een rapport uitgebracht door de Commissie Mens en Maatschappij van het Humanistisch Verbond

Prijs 25 cent

Bestellingen te richten aan:

Centraal Bureau Humanistisch Verbond,
Bleyenburgerstraat 1, Utrecht,
Postgiro 304960, Telefoon 10163

Per 1 december op goede stand aangeboden te Hilversum

GEM. SUITE,

1e etage, op zonzijde en slaapkamer(s) voor echtp., event. met 1 of 2 kind., f 200.— p. m.
Brieven onder no. okt. 1, bur. van dit blad.

Wie helpt jong echtp. z. kind., aan ongem.

WOONRUIMTE

in Rotterdam of omgeving?
Brieven onder no. okt. 2, bur. van dit blad.

Apoth.assistente, h.b.b.h. en in 't bezit van eigen meubelen,

ZOEKT EEN KAMER

op nette stand, zonder pension, in Den Haag, bij voorkeur in Zuid.
Brieven onder no. okt. 3, bur. van dit blad.

Zakenman, geen bevreemding in de handel vindend, **zoekt ander beroep,**

meer sociaal gericht.
Brieven onder no. okt. 4, bur. van dit blad.

Jonge vrouw, 33 jr., gezond, g. alg. ontw., veelz. interesse, huish. talenten,

ZOEKT LEVENSGEZEL,

in de ware betekenis van het woord.
Brieven met foto (retour) onder no. okt. 5, bureau van dit blad.

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel:

„Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap bij de Sekretaris W. DE HAAS,
Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.

Echt en onecht in geloof en ongeloof

Een nieuwe brochure van de hand van

Prof. Dr. T. T. TEN HAVE (oud-hoofdbestuurslid)

Prijs 75 cent

Bestellingen te richten aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond
Bleyenburgerstraat 1, Utrecht - Telef. 10163 - Postgirorekening 304960

KREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Fakultatieve Lijkverbranding geeft recht op toepassing van lage krematie-tarieven.
Gezinskontributie minimaal f 3.— per jaar.

● De Vereniging bemiddelt voor gezinsverzekering op speciale voorwaarden.

Alle gewenste inlichtingen:

Hoofdkantoor Riouwstr. 186, Tel. 554797, 's-Gravenhage